ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Настаўніцкая газета

№ 48(5230)
Субота,
28 красавіка
2001 года

Выходзіць
з 20 снежня
1945 года

Кошт
у розніцу —
50 руб.

Пра што б хацелася сказаць на II з'ездзе настаўнікаў Рэспублікі Беларусь

Кожную рэформу пачыналі напорыста...

Многа слушных заўваг, прапаноў выказваюць аўтары допісаў пра тое, што б хацелася сказаць на II з'ездзе настаўнікаў. Вось і я вырашыла выказаць сваё меркаванне наконт некаторых праблем сучаснай школы. На з'ездзе настаўнікаў перш-наперш размова будзе ісці аб рэформе школы. Прадбачу, што большасць выступоўцаў будзе рапартаваць аб тым, як у школах краіны ажыццяўляецца рэформа, як паспяхова вырашаюцца задачы навучання і выхавання моладзі. Безумоўна, ёсць чым ганарыцца работнікам адукацыі. Але я не стала б выказвацца ў такім мажорным тоне, бо сёння шмат чаго шкодзіць нашай рабоце, ёсць нямала недахопаў. На маючым адбыцца з'ездзе, спадзяюся, будзе зроблены сур'ёзны аналіз нявырашаных праблем у рабоце агульнаадукацыйнай школы і акрэслены рэальныя шляхі іх вырашэння. Песімістам сябе не лічу (інакш даўно б пакінула школу), але даўно ўжо не гляджу на свет праз ружовыя акуляры (жыццё адвучыла).

Дваццаць гадоў я працую настаўніцай рускай мовы ў малакамплектнай вясковай школе, дзе, паверце, многія школьныя праблемы бачны яшчэ больш выпукла і востра, чым у горадзе, сталіцы.

Амаль увесь час, што я настаўнічаю, школа наша, спачатку савецкая, потым і незалежная, існуе ў стане перманентнай рэформы. Пачатак кожнай рэформы быў напорысты, яркі, але слушныя прапановы, правільныя лозунгі, важныя рашэнні так і засталіся дэклараванымі, не ўвайшлі ў школьную практыку. Сёння кіраўнікі органаў адукацыі запэўніваюць настаўніцтва, што цяперашняя рэформа абавязкова будзе выніковай: такія важныя задачы намецілі, столькі дакументаў распрацавалі, так педагагічную грамадскасць натхнілі. Буду рада памыліцца, але калі неадкладна не вырашыць многія балючыя пытанні, то заўтра (у каторы раз!) прыйдзецца канстатаваць, што "рэформа прабуксоўвае".

Праблема першая — матэрыяльнае забеспячэнне рэформы. Адна з галоўных фігур рэформы — настаўнік. І не сакрэт, што матэрыяльнае становішча сучаснага настаўніка жабрацкае. Нам прапануюць вучыцца зарабляць грошы: аказвайце платныя паслугі дзецям заможных бацькоў. Але, па-першае, не так і шмат такіх заможных, асабліва на вёсцы; па-другое, калі пасля 5-6 урокаў у школе настаўнік адправіцца яшчэ і на платныя заняткі, то на наступны дзень не чакайце ад яго творчасці і энтузіязму (адкуль сілы на гэта ўзяць?). Праца настаўніка павінна годна аплачвацца.

Яшчэ адна вострая праблема — перагрузка (слова нейкае штучнае, але іншага няма). Не буду паўтарацца, бо добра вядомы пазіцыі ўсіх зацікаўленых бакоў: вучняў, іх бацькоў, медыкаў, настаўнікаў, вучоных. Пакуль што сур'ёзных захадаў па вырашэнні гэтай праблемы ў школе не назіраецца. Я ж лічу, што перагрузка з'яўляецца тады, калі дрэнна падрыхтаваны і непрафесійна арганізаваны працэс навучання. У сувязі з тым, што ў школах з 8 класа ўведзена профільнае навучанне, павінны быць скарэкціраваны і праграмы па школьных прадметах. Пакуль што можна толькі марыць аб паўсюднай камп'ютэрызацыі беларускіх школ, але тое, што нам па сілах і сродках, мы зрабіць абавязаны.

Сучасны вучань павінен мець якасны (на самай справе) падручнік: прывабны, змястоўны, зразумелы школьнікам адпаведнага ўзросту. А колькі часу марна траціцца на ўроку і ў час падрыхтоўкі дамашніх заданняў з-за механічнага спісвання тэкстаў, пытанняў, табліц! Наспеў час даць вучню сшыткі на друкаванай аснове па ўсіх прадметах і ва ўсіх класах. Шмат чаму вучым дзяцей на розных факультатыўных занятках. А чаму б не вучыць таму, што і вучобу ім аблегчыла б, і ў далейшым жыцці спатрэбілася б? Я маю на ўвазе тэхніку хуткага чытання, стэнаграфію. Канешне, як мага хутчэй патрэбна было б і выкладчыкаў падрыхтаваць для вядзення такіх факультатываў. Але ж увялі некалі ў школах новыя прадметы (асновы бяспекі жыццядзейнасці, здаровы лад жыцця, сусветная мастацкая культура), а потым ужо сталі ўсур'ёз думаць, як дапамагчы выкладчыкам гэтых прадметаў.

Магчыма, можна было б практыкаваць свабоднае наведванне асобнымі вучнямі некаторых урокаў, каб яны мелі больш магчымасці пазаймацца самастойна, у чытальнай зале бібліятэкі. Напэўна, шмат чаго можна было б прапанаваць, калі ўзяцца за вырашэнне праблемы перагружанасці вучняў усур'ёз і паслядоўна.

Настаўнік часам таксама не мае самага неабходнага, каб на добрым, прафесійным узроўні праводзіць урокі, вучыць дзяцей. Многага нават не просім (да раскошы не прывучаны). Але пытанні да вучоных-метадыстаў: калі атрымаем абяцаныя метадычныя дапаможнікі да новых падручнікаў, калі ўбачым у школе дыдактычныя, наглядныя матэрыялы, адпаведныя сённяшнім праграмам? Некаторыя табліцы, карты вучням сорам паказваць, бо за 15-20 гадоў выкарыстання яны, калі больш-менш і падыходзяць па змесце, то выглядаюць проста жудасна. І вось настаўнік той час, які яму прапаноўваюць скарыстаць на платныя паслугі, адводзіць на саматужны выраб з падручных матэрыялаў розных картак, табліц, схем. Канешне, настаўнік — прафесія творчая, але ва ўсім павінна быць мера, бо часу і сіл на такую "творчасць" траціцца шмат, а вынік не заўсёды жадаемы і станоўчы.

Крытыкуюць часта настаўніка за кансерватызм, несучаснасць, невысокую выніковасць навучання. Маўляў, вучыце старажытнымі метадамі, ад жыцця адсталі, патрэбны эфектыўныя педтэхналогіі ўкараняць — вось выніковасць навучання і павысіцца. Начальства, калі завітае ў школу, абавязкова цікавіцца, якія педтэхналогіі настаўнікі выкарыстоўваюць. Нават звесткі аб гэтым ад школ патрабуюцца. Настаўнікі і завіхаюцца: стэнды афармляюць, папкі заводзяць, даклады пішуць. І вось так умеем мы добрую справу звесці на чарговую кампанейшчыну!

Не сумняваюся, што можна назваць багата аб'ектыўных прычын, па якіх пакуль што не вырашаны азначаныя вышэй пытанні. Вось толькі вучням на ўроку тлумачыць гэтыя прычыны не будзеш. Дзеці да нас ідуць за ведамі і ў праве разлічваць на настаўніцкую падрыхтаванасць, гатоўнасць і жаданне гэтыя веды ім даць. Калі ўсе мы спрацуем прафесійна, добрасумленна, то і вынікі работы будуць відавочныя.

Людміла ШЧАГЛОВА,
настаўніца Прошчыцкай базавай школы Слуцкага раёна.

Дазвольце запярэчыць

Ці ж справа ў матэматыцы?

У "Настаўніцкай газеце" (№42 ад 12.04.2001г.) пад рубрыкай "Пра што б хацелася сказаць на II з'ездзе настаўнікаў Рэспублікі Беларусь" быў змешчаны артыкул С.Лукашэвіча "Ці пойдзе школа іншым шляхам?". Аўтар закранае многія пытанні рэфармавання школы. Яны хвалююць не толькі настаўнікаў і работнікаў адукацыі, але і ўсіх бацькоў. Ад рэформы залежыць многае ў нашым жыцці. Праблема зместу адукацыі набывае вялікую дзяржаўную значнасць. Гэта і схіліла выступіць у газеце, бо я не згодны з многімі высновамі і прапановамі аўтара.

Як гэта яму прыйшло ў галаву, што з-за вывучэння матэматыкі, фізікі і хіміі ў школе "мы сталі губляць душу дзіцяці, і гэта з'явілася адной з галоўных прычын росту насілля і жорсткасці ў школе, росту дзіцячай злачыннасці"? Таму, мяркуе аўтар, неабходна яшчэ скараціць колькасць урокаў матэматыкі ў школе.

Я, які прапрацаваў у школе сорак пяць гадоў матэматыкам і трыццаць тры — кіраўніком школы (сёння — гімназіі), і не ведаў гэтага! Ніколі не думаў і не меркаваў, што вось адкуль трэба пачынаць выкараненне злачыннасці сярод падлеткаў. Ах, якая яна ліхадзейка, гэтая матэматыка! Колькі бедаў ад яе.

Практыка, вопыт, жыццё паказваюць, што дзякуючы вывучэнню ў школе прыродазнаўчых навук, і асабліва матэматыкі, людзі становяцца больш сабранымі, арганізаванымі. Як сказаў калісьці вялікі вучоны М.Ламаносаў, матэматыку ўжо затым вучыць трэба, што яна розум у парадак прыводзіць. Назіранні паказалі, што менавіта школьнікі, якія здольныя і добра паспяваюць па матэматыцы, у будучыні становяцца выдатнымі спецыялістамі, вялікімі вучонымі ў медыцыне, біялогіі, у тэхніцы і ў іншых галінах народнай гаспадаркі.

Я ўспамінаю той савецкі час, калі ў школе матэматыка вывучалася шэсць гадзін у тыдзень. Тады злачынцаў сярод вучняў амаль не было. І гэта так. А цяпер чатыры, нават тры гадзіны. Але жорсткасці і насілля, амаральнасці і разбэшчанасці, бездухоўнасці і бессаромнасці колькі хочаш. Дык няўжо матэматыка, фізіка і хімія вінаватыя ў гэтым? І аўтар прапануе іх яшчэ зменшыць, каб палепшыць выхаванасць і культуру нашых дзяцей, каб прыпыніць рост злачыннасці сярод моладзі. Вось гэта здорава!

Канешне, аўтар можа сказаць, што няхай вучаць вашу матэматыку ў гімназіях і ліцэях. Але гімназіі ў кожным населеным пункце не створыш, а здольных, таленавітых і геніяльных самародкаў з сельскай глыбінкі можна страціць. Нельга ж з-за пэўнай часткі школьнай моладзі, каму прыродазнаўчыя навукі даюцца цяжка, рэзаць напавал і па жывому аснову ўсіх навук, царыцу навук — матэматыку. Ва ўсім свеце, хацелася б гэтага нам ці не, дакладныя навукі займаюць вядучае месца ў школьнай праграме. Пры такім падыходзе, які прапануе аўтар, не будзе тэхнічнага прагрэсу, не будзе будучыні ў народа і краіны. І не трэба вынаходзіць тут веласіпед і рабіць рэвалюцыю. Гэта аб'ектыўная рэальнасць. І не раю Вам, паважаны педагог, з такімі прапановамі ісці на з'езд настаўнікаў.

Глыбока памыляецеся Вы, паважаны калега, калі лічыце, што неабавязкова ўмець выконваць у розуме найпрасцейшыя арыфметычныя дзеянні пры наяўнасці вылічальнай тэхнікі. І Японія тут ні пры чым. Пры такім падыходзе наступіць тупасць і дэградацыя дзіцяці, будучага грамадзяніна.

У сваім артыкуле Вы сцвярджаеце, што ў перабудове школы, у яе рэфармаванні ёсць два накірункі: кансерватыўны і прагрэсіўны. Магчыма, і так. Толькі не зразумела, каго ж Вы лічыце кансерватарам? Хто гэта з настаўнікаў ці работнікаў адукацыі ездзіць па старой разбітай каляіне ў выглядзе ламавіка з хамутом, выфарбаваным у стылі састарэлых савецкіх тэхналогій, і якія завядуць адукацыю ў тупік? Сябе, канешне, Вы адносіце да людзей новага пакалення, якія працуюць па сучасных, вам толькі вядомых тэхналогіях і якія, па Вашых словах, выведуць школу, адукацыю з тупіка. Няўжо Вы лічыце, што ў адукацыі, у дзяржаўнай уладзе ёсць людзі, так званыя кансерватары і бяздарныя кіраўнікі, якія не хочуць і не дабіваюцца таго, каб школа, настаўнікі і вучні былі забяспечаны добрымі падручнікамі, сучаснымі электроннымі сродкамі інфармацыі і галоўнае, каб вырашана была "праблема матэрыяльнага становішча настаўніка, прэстыжу яго прафесіі, матэрыяльнага забеспячэння школы". Безумоўна, гэта было б цудоўна, але для гэтага наша эканоміка павінна быць на ўзроўні, па-сапраўднаму запрацаваць.

З Вашага артыкула, паважаны настаўнік, невядома, дзе Вы працуеце, што выкладаеце. Але, нягледзячы ні на што, падаваць на з'ездзе настаўнікаў такія "рэвалюцыйныя" ідэі і прапановы нельга. І школа не можа пайсці такім шляхам. Не трэба ісці на "рэвалюцыйны крок"... і рабіць так, каб "у базавай школе стала менш фізікі, хіміі і матэматыкі", і дабівацца, каб "гуманітарных дысцыплін стала больш". Іх і так шмат.

Дазвольце ж Вас запытацца, "паважаны рэфарматар", а дзе ж Вашы трывога і занепакоенасць, вашы канструктыўныя прапановы па ліквідацыі перагрузкі дзяцей у школе, дзе Ваш клопат аб здароўі дзіцяці, калі Вы прапануеце яшчэ дадаткова ўвесці новыя прадметы. І так жа ў вучня пачатковай школы ўжо не хапае месца ў школьным ранцы для ўсіх падручнікаў, ды яму і падняць яго цяжка, а не толькі пастаянна насіць гэты фізічны і разумовы груз у школу.

Думаю, што ў ліквідацыі перагрузкі школьнікаў вучэбнай працай і заключаецца адна з галоўных задач і мэтаў рэформы, якая праводзіцца, калі трэба неадкладна паменшыць колькасць прадметаў у школе, разгрузіць дзяцей ад непатрэбнай вучэбнай работы і сур'ёзна паклапаціцца аб іх здароўі.

Прабачце за прамату і рэзкасць маіх меркаванняў. Ніколькі не хацеў Вас пакрыўдзіць. Але і маўчаць не магу.

Вячаслаў ВОРАН,
дырэктар гімназіі № 3 імя В.Каржа Пінска, заслужаны настаўнік Рэспублікі Беларусь.

Паведамляе прэс-цэнтр Міністэрства адукацыі

Што, дзе, калі адбудзецца ў маі

З 2 па 10 мая ў Рэспубліканскім экалагічным цэнтры дзяцей і юнацтва будзе экспанавацца справаздачная выстава работ выпускнікоў прафесійна-тэхнічных вучылішчаў па спецыяльнасцях: фітадызайнер, вытворца мастацкіх вырабаў з саломы і лазы, фоталабарант.

3 мая ў Беларускім дзяржаўным педагагічным універсітэце імя М.Танка адбудзецца Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя "Сродкі масавай інфармацыі ў дэмакратычным працэсе".

3-5 мая на базе бабруйскага гарадскога Цэнтра тэхнічнай творчасці навучэнцаў праводзяцца рэспубліканскія спаборніцтвы па аўтамадэльным спорце (радыёкіруемыя мадэлі).

З 3 па 7 мая ў Гомелі будуць праходзіць рэспубліканскія студэнцкія гульні па гандболе (фінал, жанчыны).

4 мая Рэспубліканскі экалагічны цэнтр дзяцей і юнацтва праводзіць праграму "Саракавыя — ракавыя", прысвечаную Дню Перамогі.

4-6 мая каманды Нацыянальнага цэнтра творчасці дзяцей і моладзі прымуць удзел у Міжнародным турніры па інтэлектуальных гульнях "Кубак Палесся", які будзе праводзіцца ў Палацы навучэнцаў Гомеля.

10 мая Вышэйшае прафесійнае вучылішча бытавога абслугоўвання насельніцтва праводзіць тэматычную праграму па прафесійным майстэрстве "Непаўторны стыль".

10-13 мая на базе Рэспубліканскага цэнтра тэхнічнай творчасці навучэнцаў (вул. Макаёнка, 12) праводзяцца рэспубліканскія комплексныя спаборніцтвы па радыёспорце.

11-13 мая на СТК "Вікторыя" Рэспубліканскага цэнтра тэхнічнай творчасці навучэнцаў пройдуць рэспубліканскія спаборніцтвы па картынгу.

11-13 мая ў Мінску будуць праходзіць рэспубліканскія студэнцкія гульні па грэка-рымскай барацьбе і каратэ-до.

14 мая Рэспубліканскі цэнтр мастацкай творчасці навучэнскай моладзі "Юнацтва" праводзіць дзень адчыненых дзвярэй "Запрашае народны ансамбль танца "Белая Русь".

14 мая ў Рэспубліканскім экалагічным цэнтры дзяцей і юнацтва будзе экспанавацца выстава работ членаў Саюза народных майстроў Беларусі.

14-17 мая ў Брэсцкім ПТВ № 231 тэкстыльшчыкаў адбудзецца рэспубліканская алімпіяда па фізіцы.

14-17 мая ў Магілёўскім эканамічным прафесійна-тэхнічным каледжы праводзіцца рэспубліканская алімпіяда па інфарматыцы і прымяненні інфармацыйных тэхналогій у прафесійнай дзейнасці і рэспубліканскі конкурс па практычным прымяненні персанальных камп'ютэраў навучэнцамі прафесійна-тэхнічных навучальных устаноў.

15-16 мая на базе Беларускага дзяржаўнага універсітэта інфарматыкі і радыёэлектронікі будзе праходзіць рэспубліканская навукова-метадычная канферэнцыя "Праблемы і шляхі развіцця вышэйшай тэхнічнай адукацыі".

15-17 мая на вучэбнай спартыўнай базе "Вілія" праводзіцца агляд узроўню фізічнай падрыхтоўкі навучэнцаў сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў.

15-17 мая Рэспубліканскі цэнтр мастацкай творчасці навучэнскай моладзі "Юнацтва" і Беларускі дзяржаўны эканамічны універсітэт праводзяць рэспубліканскі фестываль харавога мастацтва навучэнцаў, студэнтаў і педагагічных работнікаў ПТВ, ССНУ і ВНУ.

16 мая ў Акадэміі паслядыпломнай адукацыі адбудзецца "круглы стол" для інспектараў па дашкольным выхаванні ўпраўленняў адукацыі аблвыканкамаў, загадчыкаў кабінетаў дашкольнага выхавання абласных інстытутаў павышэння кваліфікацыі "Сістэма павышэння кваліфікацыі спецыялістаў, якія забяспечваюць арганізацыю харчавання дзяцей у дашкольных установах".

17-20 мая ў Мінскай вобласці будуць праходзіць рэспубліканскія студэнцкія гульні па спартыўным арыентаванні.

18-20 мая на базе калінкавіцкага гарадскога Цэнтра тэхнічнай творчасці навучэнцаў пройдуць рэспубліканскія спаборніцтвы па аўтамадэльным спорце (кордавыя мадэлі).

18-20 мая ў Мінску будуць праходзіць рэспубліканскія студэнцкія гульні па гіравым спорце.

20 мая ў Мінску пройдзе свята адкрыцця Тыдня турызму і краязнаўства для дзяцей і моладзі.

20 мая ў Рэспубліканскім экалагічным цэнтры дзяцей і юнацтва адбудзецца падвядзенне вынікаў конкурсу "Юннат года".

21-22 мая Рэспубліканскі цэнтр мастацкай творчасці навучэнскай моладзі "Юнацтва" (вул. Фабрыцыуса, 5) праводзіць рэспубліканскі семінар для культарганізатараў прафесійна-тэхнічных вучылішчаў і сярэдніх навучальных устаноў "Формы вольнага часу ў маладзёжнай аўдыторыі".

21-23 мая на вучэбнай спартыўнай базе "Вілія" праводзіцца агляд узроўню фізічнай падрыхтоўкі навучэнцаў сельскіх агульнаадукацыйных навучальных устаноў.

21-23 мая ў Гомелі будуць праходзіць рэспубліканскія студэнцкія гульні па грэблі на байдарках і каноэ.

21-24 мая ў полацкім ПТВ № 233 хімікаў адбудзецца рэспубліканская алімпіяда па матэматыцы.

21-26 мая Нацыянальны цэнтр творчасці дзяцей і моладзі праводзіць трэнінг для важатых Нацыянальнага аздараўленчага летніка "Зубраня" па падрыхтоўцы школы маладога лідэра.

22-24 мая на базе ПТВ № 28 і 89 Наваполацка, ПТВ № 2 Полацка, Глыбоцкага і Пастаўскага прафесійных ліцэяў будзе праводзіцца рэспубліканскі семінар-практыкум намеснікаў дырэктараў па вучэбна-выхаваўчай рабоце прафесійна-тэхнічных навучальных устаноў "Праблемы стварэння аўтарскіх праграм выхавання: тэорыя і практыка".

24-26 мая на вучэбнай спартыўнай базе "Вілія" праводзіцца агляд узроўню фізічнай падрыхтоўкі вучняў гарадскіх агульнаадукацыйных навучальных устаноў.

25 мая ў Акадэміі паслядыпломнай адукацыі (вул. Някрасава, 20) адбудзецца пасяджэнне калегіі Міністэрства адукацыі па пытанні "Канцэпцыя і Праграма развіцця сістэмы павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў Рэспублікі Беларусь".

25 мая ў Рэспубліканскім цэнтры мастацкай творчасці навучэнскай моладзі будзе экспанавацца выніковая выстава работ удзельнікаў Народнай студыі выяўленчага мастацтва "Мы і фарбы".

З 25 па 30 мая Рэспубліканскі экалагічны цэнтр дзяцей і юнацтва арганізуе аднадзённыя і шматдзённыя паходы на прыроду.

З 27 мая па 1 чэрвеня ў бібліятэцы і выставачнай зале Нацыянальнага цэнтра творчасці дзяцей і моладзі (вул. Кірава, 14) будуць працаваць выстава сачыненняў і вершаў і выстава юных мастакоў пад дэвізам "Наш удзел у глабальным руху ў інтарэсах дзяцей".

27-31 мая ў спартыўным комплексе "Раўбічы" пройдзе юнацкае першынство Рэспублікі Беларусь па спартыўным арыентаванні.

28-31 мая на базе Пінскага вышэйшага прафесійнага вучылішча лёгкай прамысловасці адбудзецца рэспубліканскі семінар "Інфармацыйныя тэхналогіі ў кіраванні навучальнымі ўстановамі".

28-31 мая ў мінскім ПТВ № 9 машынабудавання пройдзе рэспубліканскі конкурс прафесійнага майстэрства сярод навучэнцаў ПТНУ па прафесіі "Слесар шырокага профілю" (спецыялізацыя "Слесар механазборачных работ").

29-30 мая ў Беларускім дзяржаўным педагагічным універсітэце імя М.Танка праводзіцца рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя "Дэфекталагічная адукацыя ў Рэспубліцы Беларусь: стан і перспектывы".

29-30 мая на базе Брэсцкага тэхнікума чыгуначнага транспарту праводзіцца рэспубліканскі семінар-практыкум "Арганізацыйна-метадычнае забеспячэнне тэхналагічнай і пераддыпломнай практык у сярэдніх спецыяльных навучальных установах".

29-31 мая на вучэбнай спартыўнай базе "Вілія" праводзіцца агляд узроўню фізічнай падрыхтоўкі навучэнцаў прафесійна-тэхнічных навучальных устаноў.

З 31 мая па 2 чэрвеня ў Мінску будзе праходзіць II Нацыянальны дзіцячы форум "Зменім свет для дзяцей разам з дзецьмі".

Падрыхтавала
Ірына КОНЧЫЦ.

Хто ёсць хто ў Беларусі

Міжнароднае прызнанне

Ганаровы дыплом Міжнароднага біяграфічнага цэнтра (МБЦ) і ўзнагарода "За дасягненні" ў галіне абароны правоў чалавека была прысуджана Івану Іванавічу Котляру, прафесару кафедры паліталогіі і сацыялогіі Брэсцкага дзяржаўнага універсітэта, старшыні праўлення Беларускай секцыі Міжнароднага таварыства правоў чалавека.

МБЦ — адна з вядучых даследчых арганізацый свету. Яна існуе ўжо 40 год і сістэматычна знаёміць чалавечую супольнасць з адметнымі асобамі, якія карпатлівай паслядоўнай працай дасягнулі значных поспехаў у той ці іншай сферы. Цэнтр адзначыў заслугі больш чым мільёна людзей звыш 100 краін свету. Добра вядомы даведнікі, энцыклапедыі, слоўнікі, што выдае цэнтр. Штаб-кватэра МБЦ знаходзіцца ў Кембрыджы (Англія).

І.І.Котляр атрымаў узнагароду цэнтра за шматгадовую плённую працу ў галіне правоў чалавека, за важкі ўклад у станаўленні сістэмы навучання правам чалавека ў Беларусі, асветніцкую работу ў гэтай вобласці. Ён — аўтар кніг і дапаможнікаў, арганізатар рэспубліканскіх і міжнародных семінараў і канферэнцый, шматлікіх "круглых сталоў" па праблемах правоў чалавека.

Біяграфічныя дадзеныя прафесара занесены ў энцыклапедыю "Хто ёсць хто" і слоўнік "Выдатныя мысліцелі XXI стагоддзя", якія будуць выдадзены ў 2001 годзе. Цэнтр рыхтуе да выдання таксама кнігу "500 лідэраў уплыву", куды ўключаны звесткі пра І.І.Котляра. Яго імя з'явіцца і на старонках "Выдання тысячагоддзя", падрыхтаванага Міжнародным біяграфічным цэнтрам.

Іван Іванавіч — паважаны аўтар "Настаўніцкай газеты". Таму нам асабліва прыемна паведаміць чытачам пра міжнароднае прызнанне яго дзейнасці, шчыра павіншаваць з узнагародай і пажадаць плёну ў далейшай працы.

Наш кар.

Увага!

Шаноўныя чытачы! Просім аўтараў допісаў у рэдакцыю паведамляць свае прозвішча, поўнасцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар, дату выдачы, кім выдадзены пашпарт), асноўнае месца работы, зваротны адрас.

Гэта неабходна пры налічэнні ганарару для падатковай інспекцыі.

Інтэрв'ю з нагоды

У педуніверсітэце — новы факультэт

Летась пачаў свой шлях новы факультэт БДПУ імя М.Танка — факультэт павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў сістэмы адукацыі. І хаця час існавання новага факультэта непрацяглы, зроблена ім нямала. Пасля пасяджэння першага савета факультэта я сустрэўся з дэканам — кандыдатам педагагічных навук, дацэнтам Аляксандрам Іванавічам Андаралам і пагутарыў з ім.

— Аляксандр Іванавіч, факультэт вельмі аператыўна распачаў сваю дзейнасць. І толькі Вам вядома, якая работа была праведзена па падрыхтоўцы нарматыўна-кадравай дакументацыі, пра асабісты ўклад работнікаў у агульную справу. Што б Вы хацелі адзначыць?

— Перш-наперш я хачу падзякаваць метадыстам, выкладчыкам, дапаможнаму персаналу, якія ў даволі складаных умовах згуртаваліся і змаглі дастойна правесці прыёмную кампанію, якасна арганізавалі вучэбны працэс на завочным і дзённым аддзяленнях, паспяхова правялі выпускныя, дзяржаўныя экзамены са слухачамі па спецыяльнасці "Дэфекталогія".

Значная работа калектывам факультэта была праведзена па падрыхтоўцы вучэбнай дакументацыі (вучэбных праграм, рабочых праграм, тэматычных планаў, праграм педагагічных практык і іншых дакументаў).

У сувязі з правядзеннем Рэспубліканскага каардынацыйнага савета па пытаннях павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў, які адбыўся ў Гомелі, на факультэце працавала камісія. Заўважу, што складалася яна з вопытных супрацоўнікаў Акадэміі паслядыпломнай адукацыі. Мне прыемна паведаміць, што члены камісіі не зрабілі нам істотных заўваг.

Было б несправядліва, калі б я сёння не сказаў слоў удзячнасці рэктарату універсітэта, і асабіста рэктару Леаніду Ніканоравічу Ціханаву, за дапамогу ў складаны час станаўлення факультэта. Без вучэбных і дапаможных плошчаў, без аргтэхнікі мы не змаглі б на належным узроўні арганізаваць вучэбны працэс, падрыхтаваць неабходную вучэбную дакументацыю.

— Факультэт працуе дзевяты месяц. Ёсць напрацоўкі, здабыткі. Раскажыце, калі ласка, больш падрабязна аб планах, перспектывах развіцця. Па якіх спецыяльнасцях Вы пачнеце перападрыхтоўку кадраў?

— Першае, на чым хацеў бы спыніцца, гэта на плане перападрыхтоўкі і павышэння кваліфікацыі ў 2001 годзе.

Як вядома, факультэт пачаў сваё існаванне на аснове перападрыхтоўкі спецыялістаў адукацыі па двух напрамках: дэфекталогія — з двухгадовым тэрмінам навучання і практычная псіхалогія — таксама з двухгадовым тэрмінам навучання.

Агульная колькасць слухачоў тады складала 125 чалавек. А ўжо ў кастрычніку яна склала 175 чалавек.

У сувязі з вострай патрэбай сістэмы адукацыі ў настаўніках інтэграваных класаў у новым навучальным годзе мы павялічылі план прыёму дэфектолагаў яшчэ на 25 чалавек. Акрамя гэтага, упраўленне адукацыі Мінскага аблвыканкама звярнулася ў Міністэрства адукацыі і ў рэктарат універсітэта з просьбай прыняць дадаткова яшчэ 25 чалавек.

Што да названых вышэй спецыяльнасцей, то перад намі стаяла задача да красавіка падрыхтаваць і зацвердзіць новыя вучэбныя планы, разлічаныя на 18 месяцаў навучання, з чым мы ўжо справіліся.

Думаю, усе ведаюць, што сёння ў Мінску — востры недахоп настаўнікаў замежнай мовы. У многіх школах яе выкладаюць асобы з вышэйшай педагагічнай адукацыяй, якія скончылі ў свой час школы і класы з паглыбленым вывучэннем замежнай мовы. Таму па ўзгадненні з упраўленнем адукацыі Мінскага гарвыканкама, мы з верасня павінны пачаць вочна-этапную перападрыхтоўку настаўнікаў замежнай мовы з ліку асоб, якія маюць вышэйшую педагагічную адукацыю і пэўныя веды. Такая практыка перападрыхтоўкі існуе ў Акадэміі паслядыпломнай адукацыі.

Сёння перад намі стаіць задача стварыць і зацвердзіць вучэбныя планы і іншую неабходную дакументацыю. Агульны вучэбны план павінен быць разлічаны на 1000 гадзін заняткаў, што прыкладна столькі, колькі даецца на дадатковую спецыяльнасць (замежная мова) на факультэце сацыяльнай педагогікі і практычнай псіхалогіі.

Вострая сітуацыя ў нашым горадзе і з настаўнікамі пачатковых класаў. Па даных, атрыманых з гарадскога ўпраўлення адукацыі, у школах не хапае больш 60 настаўнікаў пачатковых класаў. У сувязі з дэмаграфічнай праблемай перастала існаваць значная колькасць дашкольных устаноў. Многія былыя выхавацелі з гэтых устаноў перайшлі ці жадаюць перайсці працаваць у пачатковую школу. Аднак адпаведнай адукацыі яны не маюць, і таму не могуць якасна, на сучасным узроўні выконваць функцыі настаўніка пачатковых класаў.

Зноў жа, па ўзгадненні з гарадскім упраўленнем адукацыі, запланавана арганізаваць перападрыхтоўку настаўнікаў пачатковых класаў з ліку асоб, якія маюць вышэйшую педагагічную адукацыю. Мы запланавалі з верасня гэтага года прыняць на перападрыхтоўку групу з 25 чалавек.

— Аляксандр Іванавіч, як вядома, стаіць вострая праблема і з павышэннем кваліфікацыі кіруючых работнікаў і спецыялістаў педагагічных каледжаў і вучылішчаў. Ці будзе ваш факультэт займацца павышэннем кваліфікацыі работнікаў гэтай катэгорыі?

— Новым накірункам у дзейнасці нашага факультэта стане павышэнне кваліфікацыі кіруючых работнікаў і спецыялістаў педагагічных каледжаў і вучылішчаў. Ужо сёння праведзена значная работа па фарміраванні банка даных.

У адпаведнасці з планам мы павінны правесці мэтавыя курсы: дырэктараў педагагічных каледжаў і вучылішчаў "Пераемнасць сярэдняй спецыяльнай і вышэйшай педагагічнай адукацыі"; старшынь цыклавых камісій па педагогіцы "Змест, формы і метады педагагічнай падрыхтоўкі настаўнікаў пачатковых класаў"; выкладчыкаў музычных дысцыплін і методыкі музычнага выхавання; выкладчыкаў педагогікі педвучылішчаў "Абнаўленне зместу педагагічнай адукацыі ва ўмовах рэформы сярэдняй спецыяльнай і вышэйшай педагагічнай адукацыі"; выкладчыкаў беларускай мовы і методыкі яе выкладання; выкладчыкаў матэматыкі і методыкі яе выкладання.

— А ці пойдзе да вас павышаць сваё прафесійнае майстэрства вышэйшая школа?

— Мы ўжо правялі рэспубліканскі метадалагічны семінар загадчыкаў кафедраў педагогікі, псіхалогіі і прыватных методык ВНУ рэспублікі "Псіхолага-педагагічная навука на мяжы XXI стагоддзя".

З кастрычніка запланавана пачаць павышэнне кваліфікацыі выкладчыкаў педагагічных ВНУ ў галіне педагогікі і псіхалогіі вышэйшай школы. Таксама плануюцца заняткі па педагогіцы і псіхалогіі вышэйшай школы з аспірантамі непедагагічных ВНУ.

— Якія ў вас яшчэ запланаваны накірункі?

— Апошні запланаваны накірунак — гэта павышэнне кваліфікацыі выкладчыкаў фізічнага выхавання спецыяльных школ. Для іх арганізоўваюцца мэтавыя курсы "Адаптыўная фізкультура" і "Лячэбная фізкультура".

— Аляксандр Іванавіч, а ці паступаюць на факультэт прапановы, канкрэтныя запыты, просьбы ад зацікаўленых арганізацый?

— Ужо сёння нам паступаюць прапановы. Напрыклад, ад Міністэрства адукацыі — узяць на сябе павышэнне кваліфікацыі выкладчыкаў музыкі школ з музычна-эстэтычным ухілам (80 школ горада не супраць).

Некалькі дзён таму да нас звярнулася ўпраўленне дашкольнага выхавання Міністэрства адукацыі з просьбай узяць на сябе павышэнне кваліфікацыі работнікаў дашкольных устаноў па фізічным выхаванні дашкольнікаў.

— Якія яшчэ задумкі?

— У апошні час функцыі дырэктара школы значна змяніліся. Ён ператварыўся ў менеджэра адукацыі. Аднак на сённяшні дзень ніхто не рыхтуе ні завучаў малодшых класаў, ні завучаў старэйшых класаў, ні дырэктараў школ. Думаецца, настаў час рыхтаваць такія кадры. На практыцы ж спачатку прызначаюць, а потым пасылаюць на курсы павышэння кваліфікацыі.

— Дзякую за размову, Аляксандр Іванавіч. Поспехаў Вам . Упэўнены, Ваш факультэт будзе запатрабаваны ў кіруючых работнікаў і спецыялістаў сістэмы адукацыі.

Мікола ГРУДЗІНСКІ,
старшы выкладчык кафедры кіравання Мінскага абласнога ІПК.

Аб людзях харошых

"Вас чакае заўтра нешта вельмі цікавае..."

Не кожны педагог здольны працаваць у дзіцячым доме, школе-інтэрнаце. Да дзяцей тут патрэбен асаблівы падыход: прымаць да сэрца чужых хлопчыкаў і дзяўчынак, як родных дзетак. Бо яны надоўга адарваны ад дому, а некаторыя не маюць яго наогул. І толькі выхавальніца здольна замяніць ім і маму, і тату ў адной асобе. Зашпіліць гузік паліто на прагулцы — застудзішся! Падаткнуць пад ножкі цёплую коўдру ў спальні — спі, малыш, набірайся моцы! Пачуць дапытлівае:

— Марыя Цімафееўна, а заўтра на пад'ёме вы да нас прыйдзеце?

І радасна азвацца:

— А куды ж я без вас? Абавязкова прыйду. Заправім ложкі, умыемся, паснедаем — і на ўрокі. А пасля... Не, не скажу. Гэта сакрэт. Вас чакае заўтра нешта вельмі цікавае...

— Пойдзем на прагулку ў лес? Паедзем на экскурсію? Будзем чытаць казкі? — гадаюць дзеці.

— Усё будзе заўтра. А зараз спаць... Спаць...

І малыя засынаюць у чаканні заўтрашняга цуда.

Гэтыя словы пра яе, былую выхавальніцу Бучамлянскай дапаможнай школы-інтэрната, што ў Камянецкім раёне, Марыю Цімафееўну Жук. Родам яна з-пад Бранска, але Беларусь стала для яе другой Радзімай. Тут яна праклала шлях да сірочай душы пасля заканчэння педагагічнага інстытута. А пачынала працу ў 1963 годзе ў Люцінскай школе-інтэрнаце. Да яе, як да сонейка, цягнуліся дзеці. Дзе зараз яе птахі-выхаванцы, якіх вучыла быць сціплымі і сумленнымі, даваць адпор хамству, спачуваць хвораму і памагаць беднаму, цягнуцца да кнігі, музыкі, кветак? Адны дасылаюць лісты з Урала, другія — з Брэста. А лісты пачынаюць словамі: "Дзень добры, Марыя Цімафееўна! Дзень добры, наша матулька! Я часта ўспамінаю Вас. Бо як нялёгка было б у жыцці, каб не Вашы ўрокі дабрыні, мудрасці..."

Яна гладзіць белыя лісты са светлым дожджыкам знаёмага почырку. Роўныя радочкі літар вылучаюць цяпло — яна ўспамінае, якімі яны былі, яе выхаванцы, у тым далёкім інтэрнацкім жыцці. Яна вучыла іх трымаць іголку ў руках, прышываць гузікі, цыраваць казённае адзенне, гатаваць няхітрыя стравы. Давала ўрокі этыкету: як паводзіць сябе на людзях, як ужывацца з імі. А галоўнае — быць заўжды чалавекам і ніколі не камплексаваць, што яны — дзеці дзяржавы.

Хто ведае, колькі б яшчэ працавала ў Люце, каб не праблема з жыллём. Хацелася мець свой куток. Па гэтай прычыне і пераваліся з мужам-настаўнікам у Бучамлянскую школу-інтэрнат. Больш як 30 год працавала тут. А работа гэта адрозніваецца ад работы ў звычайнай школе. Дзеці ў інтэрнаце асаблівыя, пакрыўджаныя лёсам. Праўда, няма іхняй віны ў гэтым. У кагосьці маці і бацька — алкаголікі. Ці ж магло ў іх нарадзіцца паўнацэннае дзіця? Ёсць і сіроты, якім няма куды ехаць улетку. Такія дзеці адпачываюць на канікулах у летніках. Пра гэта і многае іншае клапоціцца дырэкцыя школы-інтэрната. Тут вучацца выхаванцы сталярнічаць, шыць, працаваць на зямлі, многія набываюць будаўнічыя спецыяльнасці ў вучылішчах. Адным словам, язык не павернецца назваць іх бездапаможнымі. Хоць вучацца і ў дапаможнай школе-інтэрнаце...

Апошнія гады перад пенсіяй Марыя Цімафееўна Жук выкладала ўрокі працы. Якія кветкі яна вырошчвала з дзецьмі на клумбах! Пра гэта з захапленнем успамінаюць яны і зараз.

Аднак непрыкметна прыйшоў час ісці на адпачынак. Адны прымаюць гэтую перамену ў жыцці з радасцю, другія — са смуткам. Адбываецца своеасаблівая ломка. Яшчэ ўчора ты быў неабходны, быў у гушчыні спраў. А сёння — не трэба нікуды па ранках спяшацца — цішыня і чатыры сцяны кватэры. І абставіны склаліся так, што вакансіі выхавальніцы ў школе ў той час не было. Маўляў, адпачывай, Цімафееўна, заслужыла! Ды адпачынак гэты не радаваў. Здавалася, нешта адабралі ў яе, нечага пазбавілі. Дзяцей! Як жа без іх? Ёсць яшчэ сілы і жаданне клапаціцца аб кімсьці — ад цішыні ў кватэры можна аглухнуць! Муж на працы ў школе, сын з сям'ёй жыве ў абласным цэнтры, выкладае гісторыю ў адной з брэсцкіх школ. Засумавала Цімафееўна... І аднойчы ўспомніла пра Люту, у якой пачынала. Мо там маюць патрэбу ў выхавальніцы? І як узрадавалася, калі дырэктар школы-інтэрната Людміла Міхайлаўна Гірылюк сказала адно кароткае слова: "Прыязджайце". Так Марыя Цімафееўна з верасня мінулага года — зноў выхавальніца. Яе прыняў дружны калектыў педагогаў, душой пацягнуліся да яе дзеці. І нічога, што крыху складана дабірацца з Бучамлі ў Люту на работу. Затое, як зазначае сама жанчына: "Я бязмежна шчаслівая, што рашылася на такі подзвіг. Я зноў разам з дзецьмі, мы — неразлучныя..."

Хтосьці пасмяецца з такой фанатычнай любові. Ды толькі больш было б у нас такіх апантаных, адданых справе людзей. Не дзяржаўных урокадаўцаў, што ступілі за школьны парог і пра дзетак забылі. А такіх, хто зачапіў малых сэрцам, прыняў да сваёй душы з іх правіннасцямі і свавольствамі. І, як матуля, любоўна накіроўвае на шлях ісціны.

Ніна ГАРАГЛЯД.
Камянец.

Ёсць над чым падумаць

Уцёк ад маці... у манастыр

Гэтая сям'я не першы год лічыцца ў Маскоўскім раёне як праблемная. П'е горкую бесталковая маці, п'е бабка. Апошнюю пад чаркай цягне на подзвігі. Як вынік — шматлікія адміністрацыйныя пратаколы за дробнае хуліганства і распіцце спіртных напіткаў у грамадскіх месцах. Акрамя таго, бабулька да самазабыцця любіць паскандаліць. Няважна з кім: хоць з суседзямі, хоць з участковым, хоць з роднымі ўнукамі.

Павел, які дажыў у такім асяроддзі да трынаццаці гадоў, не па чутках ведаў, што такое гарэлка і іншыя недзіцячыя "радасці". Мясцовы ўчастковы не раз заўважаў характэрныя сляды клею на яго адзенні. А яшчэ Павел вядомы сваёй схільнасцю да ўцёкаў з дому. Яго двухтрохдзённыя адлучкі нікога з блізкіх не здзіўлялі. Нікуды не дзенецца, надакучыць бадзяцца, вернецца.

У чарговы раз ён знік у кастрычніку мінулага года. Пасля бурнага скандалу з п'янай бабуляй, хлопчык накіраваўся куды вочы глядзяць. Хадзіў па горадзе з прыяцелямі, начаваў дзе давядзецца, еў, што Бог пашле. Прасіў міласціну і, хутчэй за ўсё, краў. Але злоўлены за гэтым заняткам не быў.

Ён не вярнуўся дамоў ні на трэці дзень, ні на пяты.

Бабка заявіла аб знікненні ўнука ў Маскоўскае РУУС сталіцы праз два тыдні.

Звесткі аб тым, дзе можа знаходзіцца Паша, былі даволі скупымі. У мінулым годзе яго бачылі ў падазронай кампаніі ў раёне вуліцы Дзяржынскага, потым — каля царквы на Нямізе. З пачатку гэтага года пра хлопчыка не паступала ніякіх звестак. Тры месяцы, як ён быццам у ваду кануў. У самы час было западозрыць самае горшае. Ці не здарылася няшчасце?

Быў аб'яўлены рэспубліканскі вышук, здымак без весткі прапаўшага публікаваўся ў газетах, яго паказвалі па тэлебачанні. Вышуковая група Маскоўскага РУУС вяла карпатлівую работу і выйшла-такі на след уцекача.

У лютым яго фота трапіла на вочы свяшчэнніку манастыра ў адной з вёсак пад Мінскам. Каля паўгода таму святы айцец прытуліў у сябе хлопчыка, як дзве каплі вады падобнага на таго, каго шукалі. Павел сказаў, што ён сірата і жыць яму няма дзе. Дапамагаў у будаўніцтве манастыра, пасвіў кароў, займаўся гаспадаркай. Адным словам, ён стаў сваім у святым прыстанку. Яму паверылі. А тут раптам такая нечаканасць. Аказваецца, хлопец увесь гэты час хлусіў. Свяшчэннік паведаміў аб сваім падапечным у міліцыю.

Работнік вышуку, які прыбыў на месца, нямала здзівіўся, калі знайшоў Пашу ў новай іпастасі. Ну чысты анёл, ды і толькі! Нават "Ойча наш" на памяць вывучыў. Тым не менш асаблівага даверу яго ўяўная пакорлівасць і расповеды пра намер стаць у будучыні свяшчэннікам у опеРупаўнаважанага Юрыя Зыбайлы не выклікалі. Унутраную сапсаванасць цяжка схаваць пад маскай набожнасці. Па дарозе дамоў падлетак ва ўсю мацярыўся і расказваў непрыстойныя анекдоты. Некаторыя іншыя штрыхі яго паводзінаў таксама мала былі падобныя на "святасць"...

Сям'я не доўга радавалася вяртанню блуднага сына і ўнука. Хлопчык таксама не адчуваў асаблівай радасці ад сустрэчы з раднёй. Не ў дакор божым людзям будзе сказана, але, мяркуючы па ўсім, у манастыры гарэза адчуваў сябе больш прывольна, чым дома.

Паша прыгразіў маці, што калі тая не адвязе яго назад у вёску, то ён зноў уцячэ куды вочы глядзяць. Пагроза падзейнічала. Не мінула і трох тыдняў, як хлопчык зноў пераступіў парог святога прыстанку, дзе ён сёння і знаходзіцца. Ці ўдасца манахам накіраваць яго грэшную душу на шлях сапраўдны? Добра было б.

Любоў МУРЫЛЁВА,
прэс-афіцэр Маскоўскага РУУС Мінска.

Выхаванне: асабісты погляд

Не абвяргаць, а разумна выкарыстоўваць

На жаль, негатыўныя з'явы ў паводзінах і ладзе жыцця вучняў не маюць тэндэнцыі да памяншэння. Курэнне падлеткаў у школе сёння не самая страшная правіннасць. Усё часцей можна чуць у навучальнай установе аб наркотыках, сексуальнай разбэшчанасці, крымінальных злачынствах. Дзіцячая непасрэднасць, сумленнасць, даверлівасць, характэрныя для малодшых школьнікаў, да шостага-сёмага класа знікаюць як ранішні туман. Паміж дарослым і дзіцем абрываецца нябачная нітка, якая падтрымлівала ўзаемаразуменне.

Што можа дапамагчы педагогу, на што яму абапірацца ў выхаванні юнай змены? Асноўныя накірункі гэтай работы выкладзены ў "Канцэпцыі выхавання дзяцей і моладзі ў Рэспубліцы Беларусь", у якой вызначаны мэты, найважнейшыя заканамернасці, прынцыпы, задачы, функцыі, змест выхавання. Аднак рэальны механізм духоўна-маральнага выхавання яшчэ не адпрацаваны.

Сваю дапамогу ў працэсе выхавання навучэнцаў прапануюць розныя рэлігійныя арганізацыі. Больш за тое, некаторыя з іх гатовы і матэрыяльна падтрымаць школу, дзяцей, настаўнікаў. Але гэта можа аказацца "бясплатным сырам у пастцы", і потым давядзецца пажынаць сумныя плады такой дапамогі. У той жа час неабходна ўлічыць той факт, што рэлігія адыгрывае значную ролю ў жыцці людзей.

Змяненне сістэмы выхавання мае на мэце трансфармацыю ўсіх яе кампанентаў і, у першую чаргу, абнаўленне зместу. У сувязі з гэтым трэба сур'ёзна паставіцца да рэлігійнага вопыту, які з'яўляецца часткай чалавечай культуры і арганічна ўваходзіць у гісторыю духоўнага жыцця людзей. Еўрапейская культура грунтуецца на хрысціянскай маралі, у рэлігійных формах чалавецтва на працягу тысячагоддзяў збірала і развівала паняцці пра міласэрнасць, суцяшэнне, спачуванне, падзяку, абавязак і іншыя законы і прынцыпы чалавечага жыцця. У рэлігійнай маралі ёсць шэраг найпрасцейшых і важных нормаў маральнасці, выпрацаваных пакаленнямі людзей, этычныя каштоўнасці, прынцыпы сацыяльнага супольнага жыцця, правілы ўзаемінаў з прыродным наваколлем і г.д.

Бясспрэчна, знаёмства з асновамі рэлігіі ўнясе свой уклад у авалоданне дасягненнямі сусветнай і айчыннай культуры, свабоднае самавызначэнне моладзі ў светапоглядных пазіцыях, духоўных інтарэсах і каштоўнасцях. Сацыялагічнае апытанне, праведзенае ў школах, паказала, што школьнікі праяўляюць пэўную цікавасць да вывучэння рэлігіі. У нейкай ступені гэтую цікавасць можа задаволіць курс "Рэлігіязнаўства", які вывучаецца ў многіх школах.

З другога боку, трэба пазбегнуць перабольшання ролі рэлігіі ў маральным выхаванні асобы. Рэлігійная вера сама па сабе не з'яўляецца неабходнай перадумовай маральнасці. Пра гэта пісалі прадстаўнікі самых розных філасофскіх напрамкаў. Так, З.Фрэйд у рабоце "Будучыня адной ілюзіі" адзначаў, што ў рэлігіі за мінулыя тысячагоддзі была цудоўная магчымасць паказаць, на што яна здольная. Аднак нават у эпоху яе бязмежнага духоўнага панавання людзі не былі ні больш шчаслівымі, ні больш маральнымі. "Амаральнасць ва ўсе часы знаходзіла ў рэлігіі не меншую апору, чым Амаральнасць", — гаварыў ён. Многавяковая гісторыя чалавечай цывілізацыі сведчыць пра тое, што ўзровень маралі ў грамадстве ніколі не быў прапарцыянальны колькасці веруючых. Мяжа паміж маральнасцю і амаральнасцю не супадае з мяжой паміж рэлігійнай і нерэлігійнай свядомасцю.

Не лішне нагадаць таксама, што, згодна з артыкулам 8 Закона Рэспублікі Беларусь "Аб свабодзе веравызнанняў і рэлігійных арганізацыях", "дзяржаўная сістэма адукацыі і выхавання ў Рэспубліцы Беларусь носіць свецкі характар і не ставіць мэтай фарміраванне таго ці іншага стаўлення да рэлігіі". А ў артыкуле 23 гэтага Закона зазначана: "Рэлігійныя абрады ў дачыненні да асоб да 15 гадоў спраўляюцца па згодзе іх бацькоў або асоб, якія замяняюць іх паводле закона". Дзяржава паважае правы асобы ў сферы духоўнага самавызначэння. Гэта павінна выключаць якія-небудзь прывілеі для той ці іншай канфесіі ці рэлігіі. У той жа час маладыя людзі маюць права атрымліваць рэлігійную адукацыю па сваім выбары, але не ў школе, а дома ці пры рэлігійнай арганізацыі. Свецкі характар школы азначае, што ў школе не дапускаецца рэлігійная прапаведзь, навучанне Закону Божаму, хаця не выключаецца выкладанне навуковых звестак аб гісторыі рэлігіі, яе ролі ў жыцці грамадства і чалавека.

Такім чынам, хрысціянская мараль можа служыць прыкладам, на які трэба арыентавацца, але захапленне рэлігійнымі рытуаламі, не можа замяніць працэсу выхавання. А такія з'явы дзе-нідзе маюць месца ў школах. У школьную тэрміналогію шырока ўкараняюцца словы з рэлігійнага лексікону. І існуе пагроза рэзкага пераходу ад адной крайнасці да другой — ад атэізму, адмаўлення рэлігіі да яе ўзнясення над усім, да ідэалізацыі, пераходу ад навукова-матэрыялістычнага разумення свету да рэлігійнага. Хаця рэлігійная вера большай часткі прыхільнікаў той ці іншай рэлігіі толькі ўяўная, не цвёрдая. Вельмі часта гэта толькі "мода на рэлігію". Трэба адмовіцца ад прадузятасці, што без веры ў Бога немагчыма чалавечая маральнасць, і прызнаць магчымасць іншых, нерэлігійных асноў маральнасці.

На мой погляд, выхаваўчая работа павінна быць накіравана на фарміраванне агульначалавечых, грамадскіх каштоўнасцяў, якія прызнаваліся ва ўсе часы. Дэмакратызацыя нашага грамадства патрабуе пераносу акцэнту на прыярытэтнае значэнне агульначалавечых каштоўнасцяў у духоўным жыцці людзей. Агульначалавечыя каштоўнасці стаяць вышэй класавых, палітычных і светапоглядных.

Мікалай СІНКЕВІЧ,
намеснік дырэктара па вучэбна-выхаваўчай рабоце Дараганаўскай санаторнай школы-інтэрната Асіповіцкага раёна.

Ушаноўванне

Лепшым названы клуб "Тарнада"

У Мінгарвыканкаме падведзены вынікі штогадовага конкурсу "Таленавітая моладзь". У намінацыі "Я і мая Айчына" лепшым са сталічных ваенна-патрыятычных клубаў прызнаны клуб "Тарнада", які быў узнагароджаны граматай і каштоўным падарункам.

За амаль тры гады свайго існавання клуб паспеў ужо добра зарэкамендаваць сябе не толькі ў Беларусі, але і далёка за яе межамі. У яго арсенале — прыз "За волю да перамогі". Заслужылі яго "тарнадаўцы" за паспяховае выступленне ў мінулым годзе на ваенна-спартыўных гульнях у Калінінградзе, куды прыехалі звыш сарака каманд.

Не так даўно члены гэтага ваенна-патрыятычнага клуба ўдзельнічалі ў вахце памяці каля манумента Перамогі ў Мінску.

Як зазначыў дырэктар "Тарнада" Аляксей Слінько, гэтым летам плануецца правядзенне на базе баявых плыўцоў пад Калінінградам экстрэмальнага летніка. Ёсць адпаведная дамоўленасць з расійскімі калегамі. Дапамагчы ў арганізацыі паездкі абяцае аддзел па справах моладзі Мінгарвыканкама. Падчас экстрэмальнага летніка юнакі змогуць скокнуць з парашутам, зрабіць падводнае пагружэнне, прайсці вышынную падрыхтоўку...

Аляксандр ГРАЧОЎ.

Сітуацыя

Бляск і пакуты мастацкай студыі

У студыі выяўленчага мастацтва Фрунзенскага раёна сталіцы займаюцца дзеці і падлеткі ва ўзросце ад шасці да шаснаццаці гадоў. Амаль на паўдзесятка вучняў ёсць толькі адзін (але які!) кіраўнік — Рыма Мікалаеўна Карачан. У 1998 годзе гэтая цудоўная жанчына стала педагогам года ў Фрунзенскім раёне. Работы яе вучняў прымалі ўдзел у шматлікіх конкурсах і выставах, у тым ліку "Пэндзаль-чараўнік" (першае месца), "Сонца скрозь дождж" (першае і трэцяе месцы), "Подых вясны", "Мой свет — мая надзея" і інш.

Нягледзячы на такія высокія дасягненні пра гэтую студыю "наверсе" ўзгадваюць толькі падчас яе поспеху. Але якім шляхам ён дасягнуты, якія існуюць штодзённыя праблемы — нікога не хвалюе. Вось і цяпер Рыма Мікалаеўна перанесла заняткі на раніцу нядзелі, бо няма святла, каб займацца пасля трох гадзін. Электрычнасць адключылі за няўплату. Прычым грошы не ўнёс "сусед" студыі — абласное аддзяленне ДАІ, што займае другое крыло будынка. Таму дзеці апынуліся заложнікамі стражаў парадку. А начальства? Яно маўчыць. Але гэта толькі апошняе з цэлага шэрага цяжкасцей, што ўзніклі за мінулыя гады.

У 1998 годзе студыю ўпершыню "папрасілі" са старога памяшкання. Матывавалася ўсё тым, што на яе месцы будзе створана нейкая спартыўная секцыя. Былі калектыўныя пісьмы ад бацькоў, звароты ў Фрунзенскі выканкам, іншыя спробы адваяваць памяшканне назад. Але ўсё засталося без увагі.

І вось студыя выяўленчага мастацтва пераязджае ў ЖЭС №101. Тут умовы аказаліся зусім невыноснымі: маленькае памяшканне, разбітая мэбля, суседства з заалагічным гуртком і, як вынік, — своеасаблівы "водар". У студзені 2000 года юным мастакам нарэшце пашанцавала, і яны, разам з выкладчыцай, на санках, самастойна, перавезлі рэчы ў былы дзіцячы садок, дзе займаюцца па сённяшні дзень. Аднак і тут узніклі праблемы, звязаныя з асвятленнем.

Датычацца такія цяжкасці толькі гэтай студыі ці ўсіх падобных гурткоў (у Мінску іх прыблізна шэсць) — невядома. Але і пра поспехі астатніх нічога не чутна. Нават у японскай выставе, прысвечанай экалагічнай тэматыцы, з усёй Беларусі ўдзел прымалі толькі работы вучняў Рымы Мікалаеўны.

Старэйшае пакаленне папракае моладзь за тое, што яна нічым добрым не займаецца, толькі курыць у пад'ездах ды малюе на сценах. Але часам адказныя асобы забываюцца стварыць умовы для развіцця маладога пакалення. Няўжо гэта так складана? І ўвогуле чаму "кветкі жыцця" павінны пакутаваць ад "гульняў" дарослых.

Ганулі Мурататавай восем год. Яе поспехі ў мастацтве пакуль вельмі сціплыя. Можа здарыцца так, што і не пойдзе яна далей па гэтым шляху. "Але гэта не важна, — лічыць яе маці Святлана. — Штодзень у нас у пад'ездзе збіраюцца падлеткі. Ім няма чаго рабіць, ды яны і не імкнуцца чым-небудзь заняць сябе. Таму калі дзіця з самага пачатку жыцця нічым не зацікавіць, то з яго вырасце гультай. А дзеці цягнуцца сюды, у студыю. Тут пануе нейкая своеасаблівая атмасфера..."

А атмасфера і сапраўды цудоўная. Сцены невялікага памяшкання ўпрыгожаны малюнкамі дзяцей, рознымі вырабамі. У гэтым свяцілішчы мастацтва хочацца самому тварыць. Рыма Мікалаеўна ўзгадала выпадкі, калі бацькі, прыходзячы за дзецьмі, самі пачыналі маляваць. "Увогуле, было б добра праводзіць такія заняткі як нейкі псіхатэрапеўтычны сеанс", — гаворыць яна.

Некаторыя дзеці акрамя таго, што добра малююць, пішуць вершы. Нездарма кажуць, што таленавіты чалавек таленавіты ва ўсім. Нельга не пагадзіцца і са словамі, што "аднойчы дакрануўшыся да прыгожага, ужо нельга здзейсніць дрэнны ўчынак". Сапраўды, замест д'яблаў дзеці малююць у студыі анёлаў і цудоўных чараўніц.

Акрамя жывапісу дзеці авалодваюць тэхнікай і малюнкам па мокрай паперы, займаюцца аплікацыяй. Падчас майго прыходу дзяўчаты рыхтавалі паштоўкі. Меньшанькія ж рабілі просценькія, але прыгожыя карткі-гульні з вельмі вабнай змяёй. А хто меў вопыту паболей, той маляваў мініяцюры з зімовым пейзажам, якія потым выразаліся ў форме круга і ўстаўляліся непасрэдна ў паштоўку. Атрымлівалася вельмі прыгожа.

Рыма Мікалаеўна на працягу ўсіх заняткаў дапамагала кожнаму асабіста. Яна давала парады наконт колеру, формы, кампазіцыі. І тут я зразумела, чаму дзеці так любяць сваю выкладчыцу: яна ніколі не адмаўляе ў дапамозе, не сварыцца, а свой час цалкам аддае выхаванцам. І робіць гэта, не патрабуючы нічога ўзамен. "Рыма Мікалаеўна вельмі добрая, — расказала студыйка Наташа Стадніцкая. — Дзякуючы ёй мы навучыліся многаму. Напрыклад, правільна маляваць, рабіць розныя ўпрыгожанні да чарговага свята. Тут я займаюся ўжо сёмы год і ведаю, што і ўсе дзеці любяць Рыму Мікалаеўну. Яна ніколі не сварыцца, нават тады, калі разальеш фарбу. Толькі скажа: "З кім не здараецца". Так што вялікі ёй дзякуй".

Што ж, дарослага можна падмануць, а дзіця — ніколі. Калі яно цягнецца да пэўнага чалавека, то гэтаму ёсць прычына.

Вось у такіх умовах, у асяроддзі любові і дабрыні выхоўваюцца будучыя мастакі. Адна з першых выхаванак Рымы Мікалаеўны вучыцца ў Акадэміі мастацтваў. Яшчэ шмат хто паступіў і атрымлівае веды ў ліцэі мастацтва, школах з эстэтычным ухілам. Канешне, мара большасці дзяўчат — атрымаць прафесію мадэльера ці дызайнера. І магчымасці для гэтага ў іх ёсць.

А якая мара ў выкладчыцы? "Хацелася б стварыць школу мастацтва. І каб там працавалі людзі захопленыя, не я адна, а калектыў аднадумцаў. Галоўнае — толькі б нам не перашкаджалі, а ўсё астатняе зробім самі".

Уладзя САРОКІНА.

Алімпіяды: надзеі і рэаліі

У фінале гучалі фанфары

Грамадству XXI стагоддзя патрэбны свае такія маленькія філосафы, людзі з актыўнай жыццёвай пазіцыяй. Знайсці такіх людзей — найважнейшая задача педагагічнай і псіхалагічнай навукі. І яны будуць знойдзены. Бо нішто так не спрыяе развіццю навукі, як сапраўдныя патрэбнасці грамадства.

Па радыкальнасці адукацыйнай ідэі, навукова-метадычным і тэхналагічным забеспячэнні, шырыні распаўсюджання ў практыцы развіццёвае навучанне (сістэма Д.Б.Эльконіна — В.В.Давыдава) з'яўляецца адной з найбольш значных інавацыйных сістэм у адукацыйнай прасторы Гомеля.

Першыя класы развіццёвага навучання ў горадзе былі адкрыты ў 1991-1992 навучальным годзе ў сярэдніх школах №№7, 52 настаўнікамі Е.Ф.Пашук, Л.М.Прыходзька, Е.М.Грыбанавай.

Сёння ў школах горада 33 класы развіццёвага навучання, у якіх навучаюцца 774 вучні.

Для больш паспяховага ўкаранення развіццёвага навучання ў 1998 годзе пры гарадскім метадычным кабінеце было створана інавацыйнае таварыства педагагічных кадраў школ, якія праводзяць развіццёвае навучанне, — "РОшнік". Узначаліла таварыства заслужаны настаўнік, выдатнік адукацыі А.Ф.Пашук. У 1999 годзе пры падтрымцы Беларускай Асацыяцыі тэорыі развіцця вынаходніцкіх задач і Лабараторыі адукацыйных тэхналогій А.А.Гіна (Беларусь — Расія — Украіна) таварыства "РОшнік" атрымала статус члена Міжнароднай асацыяцыі "Развіццёвае навучанне" (сістэма Эльконіна-Давыдава). Дзейнасць таварыства яшчэ раз пераканала і даказала, што сістэма развіццёвага навучання з'яўляецца перспектыўнай і высокаэфектыўнай у навучальна-выхаваўчым працэсе школы, яна спрыяе развіццю асобы, станаўленню суб'ектыўнай пазіцыі дзіцяці.

Мне не хацелася б пачынаць дыскусію, якая з сістэм лепшая: тая, якой карыстаецца масавая школа, ці сістэма развіццёвага навучання. Абедзве маюць свае навуковыя і маральныя абгрунтаванні. Адным з напрамкаў дзейнасці таварыства з'яўляецца правядзенне школьных і гарадскіх алімпіяд па развіццёвым навучанні.

У мінулым навучальным годзе была праведзена першая гарадская алімпіяда сярод вучняў чацвёртых класаў развіццёвага навучання.

Сёлета, у лютым, адбылася другая такая ж алімпіяда. Правядзенне такога роду мерапрыемстваў абумоўлена неабходнасцю падтрымліваць асваенне адукацыйнай сістэмы Эльконіна-Давыдава ў масавай педагагічнай практыцы праз выяўленне дасягненняў, цяжкасцяў і праблем вучняў і педагогаў. А таксама вызначыць рэзультатыўнасць работы выпускных класаў развіццёвага навучання пачатковай школы ў параўнальным аспекце, ацаніць узровень авалодання вучнямі прадметнымі ведамі і развіццёвы эфект навучання, выявіць найбольш здольных вучняў для далейшай іх падтрымкі, пашыраць узаеміны дзяцей з розных школ развіццёвага навучання паміж сабой, спрыяць абмену вопытам і павышэнню кваліфікацыі педагогаў.

Усяго ў II гарадской алімпіядзе прынялі ўдзел 54 вучні з 9 школ горада: сярэдніх школ №№5, 7, 16, 35, 44, 52, 60, 71 і Ірынінская гімназія.

Алімпіяда ўключала ў сябе спаборніцтвы вучняў 3 — 5 класаў развіццёвага навучання па двух вучэбных прадметах (руская мова і матэматыка) у індывідуальных і калектыўных формах правядзення і праводзілася ў два туры.

I тур — групавы (міжпрадметны), дзе ўдзельнікам у групе (камандзе) давалася заданне, у якім трэба было прадэманстраваць уменне рашыць прапанаваную задачу (стварыць праект ці выканаць творчае заданне) калектыўным спосабам за абмежаваны час і паказаць уменне публічна абараняць вынікі калектыўнай работы групы.

II тур — індывідуальны прадметны (асабістае першынства). Удзельнікам прапанавалася некалькі заданняў, якія патрабуюць ад іх: практычнага прымянення прадметных ведаў (у рамках прадметных праграм па рускай мове і матэматыцы); вызначэння ўзроўню сфарміраванасці вучэбных дзеянняў: пастаноўкі перад сабой задачы, планавання яе рашэння, мадэліраванне, кантролю і ацэнкі сваіх дзеянняў; умення вызначаць новыя ўмовы і задачы і знаходзіць спосабы дзеяння ў нестандартных сітуацыях; разумення падстаў, на якіх будуюцца базавыя раздзелы праграмы па прадмету.

Для правядзення ўсіх відаў спаборніцтваў і падвядзення вынікаў была створана Аб'ядналая судзейская калегія, якая ўключала судзейскія брыгады па прадметах. У склад калегіі ўвайшлі метадысты гарадскога метадычнага кабінета ўпраўлення адукацыі Л.Д.Ляўкоўская, В.Ф.Сташчанка, В.В.Галаўнёва, дырэктар сярэдняй школы №7 Л.М.Прыходзька, намеснік дырэктара па пачатковых класах сярэдняй школы №31 Н.Ч.Пашкоўская, настаўнікі развіццёвага навучання Е.М.Грыбанава і В.Д.Манчанка.

Два дні дзеці спрабавалі свае сілы і змагаліся за званне лепшай школы, лепшай каманды, лепшага вучня развіццёвага навучання.

Настаў дзень падвядзення вынікаў, узнагароджання разумнейшых, якія з годнасцю перамаглі, дабіліся лепшых вынікаў, адстаялі гонар сваёй школы. Спецыяльны прыз уручаны камандзе "Вірус" Ірынінскай гімназіі № 18 за самую арыгінальную, актуальную і змястоўную самападачу. Пераможцамі ў першым туры сталі каманды "Ягуар" (I месца) сярэдняй школы №7 (кіраўнік Е.М.Грыбанава), "Няма праблем" (II месца) сярэдняй школы №52 (кіраўнікі Л.А.Машкарова і І.В.Атаманчук), "Савяты" (III месца) сярэдняй школы №60 (кіраўнік Е.Г.Машкоўская). У індывідуальным туры мацнейшымі аказаліся: па матэматыцы — Юрый Пладуноў (I месца), сярэдняя школа №7 (настаўнік Л.М.Прыходзька), Віктар Уласенка (II месца), сярэдняя школа №7 (настаўнік Л.М.Прыходзька), Глеб Носаў (III месца), сярэдняя школа №52 (настаўнік Л.А.Машкарова), па рускай мове — Яўгенія Краўчанка (I месца), школа №7 (настаўнік Е.М.Грыбанава); Ігар Разцоў (II месца), школа №16 (настаўнік В.Ю.Савіцкая), Марыя Нікуліна (III месца), школа №71 (настаўнік Л.А.Садохіна).

Гучаць заключныя фанфары. І старшыня журы выносіць свой вердыкт: прызнаць, што другая гарадская алімпіяда развіццёвага навучання адбылася; аб'явіць усім удзельнікам алімпіяды падзяку; лічыць 2002 год годам новых перамог і адкрыццяў, годам новых надзей.

А надзеі былі... Паспрабаваць свае сілы ў завочным туры 6-й міжнароднай алімпіяды школ развіццёвага навучання. Дзяцей падтрымаў гарадскі выканаўчы камітэт. Але з-за складаных фінансавых працэдур пералічэння грошай нашы надзеі засталіся марамі. На жаль, да пераліку нявырашаных праблем развіццёвага навучання можна дадаць і гэту.

У мяне часта пытаюцца аб выніках работы класаў развіццёвага навучання. Усім патрэбны вынікі! Яны ёсць. Аб гэтым гавораць перамогі былых вучняў, якія займаліся па развіццёвым навучанні, у школьных, гарадскіх, абласных і рэспубліканскіх алімпіядах.

Афарызм Дэкарта "Мыслю, значыць, існую" ўжо сёння можна было б перадаць інакш: "Разумна мыслю, дзейнічаю, творча пераўтвараю свет і самога сябе дзеля чалавека, значыць, сапраўды існую на нашай цудоўнай зямлі".

Любоў ЛЯЎКОЎСКАЯ,
метадыст вышэйшай катэгорыі гарадскога метадычнага кабінета ўпраўлення адукацыі Гомельскага гарвыканкама.

Вопыт: аўтарская тэхналогія

"Я пачала з сябе"

Рэфармаванне адукацыйнай школы, на мой погляд, можна параўнаць з паходам у лес. Калі ісці і не азірацца, то можна і заблудзіцца.

Каб гэтага не адбылося, першыя крокі на шляху рэформы мы пачалі са стварэння творчай групы настаўнікаў, якія неардынарна мысляць, маюць свой прафесійны почырк у рабоце і якія былі непасрэднымі ўдзельнікамі папярэдняй рэформы школы. Усведамляючы той факт, што старт рэформе дае міністэрства, а на фінішную прамую яе вывесці — справа рук настаўніка, мы прааналізавалі недахопы апошняй рэформы і дасканала вывучылі задачы па сучасным рэфармаванні не ўвогуле, а на ўзроўні нашай канкрэтнай школы, і ў прыватнасці пачатковай.

Адназначна было вырашана, што асобасна арыентаваны падыход ажыццявіць нялёгка пры сённяшнім матэрыяльным забеспячэнні школы, але ж працаваць трэба ў тых умовах, якія ёсць, і выкарыстоўваць максімум з рэальнасці. Гэта першае.

Другое. Нельга забываць не толькі дзеля чаго, але, галоўнае, дзеля каго ажыццяўляецца рэформа, г.зн. немалаважная задача тут — пазнаць дзіця, а праз пазнанне і разуменне развіваць яго здольнасці, забяспечыць вучню права на свой узровень вучэбнай дзейнасці.

І трэцяе. Кожны крок павінен быць мэтанакіраваным, з выхадам на канчатковы вынік.

Вынікам работы творчай групы настаўнікаў стала распрацоўка праграмы-схемы "Рэфармаванне сістэмы адукацыі пачатковай школы з улікам індывідуальна-псіхалагічных асаблівасцяў вучняў". У гэтай праграме разглядаецца арганізацыя работы вучэбна-пазнавальнай, дыягнастычнай, карэкцыйна-кампенсуючай, педагагічнай дзейнасці ў пачатковым звяне ў цеснай сувязі з метадычным і псіхалагічным суправаджэннем.

Рэалізацыя праграмы рэфармавання вызначыла крытэрыі выбару тэхналогіі арганізацыі навучальна-выхаваўчага працэсу пачатковай школы, дала рэальную магчымасць убачыць навучальны працэс з пазіцыі не толькі настаўнікаў, але і з пазіцыі самога школьніка, не сярэдняга, як мы звыкліся, а рэальнага Іванова, Пятрова і г.д.

З 500 вучняў пачатковай школы пра 76 чалавек гавораць "не такі, як усе", але ж гэта не значыць горшы, гэта зусім не значыць са знакам мінус. 46 з іх — з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця: 39 дзяцей займаюцца па праграме для дзяцей з затрымкай псіхічнага развіцця, 4 — па праграме дапаможнай школы, а 3 — па праграме для дзяцей з глыбокай формай разумовай адсталасці. 30 дзяцей — з кардынальнымі адхіленнямі ў паводзінах.

Добра прасочваецца рэзкае адрозненне ў апошні час узроўню інтэлектуальнага развіцця і ступені гатоўнасці да школы сярод дзяцей, якія паступаюць у школу.

Якую ж тэхналогію павінна мець наша школа? Перш за ўсё — здольную прыстасоўвацца да кожнага дзіцяці, да асаблівасцей асобных груп вучняў. Гэта першы крытэрый выбару тэхналогіі. Другі: навучанне кожнага ў адпаведнасці з узроўнем яго магчымасцяў і здольнасцяў на аснове граматнай прафесійнай дыягностыкі, але абавязкова пры засваенні дзяржаўнага мінімуму базавай праграмы. Трэці: неабходна ўлічваць кадравыя і матэрыяльныя магчымасці школы. Толькі тая тэхналогія дасць неабходны вынік, якая асэнсавана яе галоўным аўтарам — настаўнікам. Як выбраць такую тэхналогію, каб навучальна-выхаваўчы працэс быў найбольш эфектыўным? Які першы крок пры гэтым павінен зрабіць завуч?

Я пачала з сябе. Перачытала шмат літаратуры аб навуковых распрацоўках і практычных асаблівасцях новых ідэй, паспрабавала разабрацца ў вялізнай колькасці сучасных інавацыйных тэхналогій, каб не марнаваць час (ні свой, ні сваіх настаўнікаў) на адкрыццё ўжо вядомага, каб не па прызначэнні, а па мэце і змесце тэхналогія адпавядала патрэбнасцям школы, з'яўлялася асновай пераемнасці паміж дашкольнай дзіцячай установай і пачатковай школай, пачатковай школай і сярэднім звяном. Практычная работа па рэалізацыі асноўных відаў дзейнасці, такіх, як педагагічная, метадычная, карэкцыйная, вучэбна-пазнавальная, дыягнастычная і іншыя, па праграме рэфармавання вывела на тэхналогію дыферэнцыявана адаптыўнага развіцця.

Такой назвы не існуе ў кваліфікацыі вывучаных мной тэхналогій. Яна з'яўляецца абагульняючай, у аснову якой я паклала тэхналогію ўзроўневай дыферэнцыяцыі, тэхналогію школы адаптуючай педагогікі, культуравыхаваўчую тэхналогію дыферэнцыраванага навучання па інтарэсах і некаторыя іншыя. У нейкай ступені ствараецца аўтарская тэхналогія настаўнікаў нашай школы.

Другі этап — тэарэтычнае абгрунтаванне тэхналогіі: аналіз дыягностыкі, пастаноўка канкрэтных мэтаў, улік асаблівасцяў зместу і асаблівасцяў методыкі, кваліфікацыйная характарыстыка, узгадненне з дырэктарам і зацвярджэнне на педсавеце.

Наступны этап — распрацоўка метадычнага інструментарыя настаўніка. Вызначэнне ролі кожнага настаўніка ў апрабаванні і ўкараненні тэхналогіі, вывучэнне магчымасцяў кожнага настаўніка і г.д., тэарэтычнае азнаямленне з апісаннем паралельна з практычным апрабаваннем.

Падключэнне кіраўнікоў метадычнага аб'яднання, вопытных настаўнікаў да ўкаранення тэхналогіі прывяло да таго, што былі ўзаемазвязаны пытанні ўнутрышкольнага кантролю, тэматыка пасяджэнняў метадычных аб'яднанняў, тэматыка па вывучэнні, укараненні і рэалізацыі перадавога педагагічнага вопыту, тэматыка па самаадукацыі.

Напрыклад, на ўнутрышкольны кантроль вынесена пытанне "Выкарыстанне дыферэнцыяванага падыходу ў навучанні". Аналіз наведвання ўрокаў, гутарка з настаўнікамі паказалі, што асаблівасці методыкі дыферэнцыяванага навучання многія настаўнікі ведаюць павярхоўна, часцей за ўсё звязваюць іх толькі з дыферэнцыяваным заданнем. Вызначыліся і настаўнікі, якія маглі б навучыць іншых гэтай рабоце. На пасяджэнні метадычнага аб'яднання гэтае пытанне было грунтоўна вывучана, дадзена тэарэтычнае абгрунтаванне разумення дыферэнцыяцыі: разгледжаны дыферэнцыяцыя па ўзроўні разумовага развіцця (унутрышкольная і ўнутрыкласная, унутрыпрадметная), дыферэнцыяцыя па інтарэсах, культуралагічнага напрамку, улік выбару метадаў. З'явілася цікавая форма навучання настаўнікаў — апераджальныя кансультацыі.

Узроўневая дыферэнцыяцыя была паказана на адкрытых уроках на ўсіх этапах: пры тлумачэнні новага матэрыялу, замацаванні, паўтарэнні і пры кантролі за ўзроўнем сфарміраванасці ведаў, уменняў і навыкаў.

Кожны настаўнік з'яўляецца ўладаром вялікага поля "рассеяных" метадычных ведаў. У працэсе праектавання тэхналогіі адбываецца прымяненне гэтых ведаў, выпрацоўваецца новае педагагічнае мысленне: выразнасць, структурнасць, зразумеласць метадычнай мовы. Настаўнікі вызначылі канкрэтныя тэмы па вывучэнні і абагульненні свайго педагагічнага вопыту.

Актывізавалася творчасць настаўніка, знаходзіць адлюстраванне і адаптыўны бок тэхналогіі. Адаптыўная школа — гэта школа, дзе павінна быць месца кожнаму дзіцяці незалежна ад яго індывідуальных псіхалагічных асаблівасцяў і схільнасцяў. Рэалізацыя адаптацыі арганізавана праз інтэграванае навучанне. У гэтым мы знаходзім поўнае ўзаемаразуменне з дырэктарам школы Людмілай Аляксандраўнай Лемеш. Яна — дэмакратычны дырэктар і аказвае дапамогу і падтрымку і мне як завучу, і настаўнікам.

Інтэграванае навучанне — гэта рэальнае рэфармаванне агульнаадукацыйнай школы ў плане асобасна арыентаванага падыходу і гуманізацыі навучальна-выхаваўчага працэсу. Але зусім не гуманнае стаўленне да настаўніка, які працуе з гэтай катэгорыяй дзяцей, ні ў матэрыяльным, ні ў маральным плане, бо недастатковы ўзровень метадычнага суправаджэння арганізацыі інтэграванага навучання. Так, стаўка настаўніка, які працуе на пасадзе дэфектолага, не 18, а 20 гадзін, і працэнт ад стаўкі першага разраду за шкоднасць не кампенсуюць і часткова затраты, душэўныя і фізічныя, на арганізацыю вучэбна-пазнавальнай дзейнасці інтэграванага навучання. І толькі дзякуючы багаццю душы, прафесійнаму майстэрству настаўнікаў (сярод іх настаўнікі толькі вышэйшай і першай катэгорыі) цёпла і камфортна дзецям, якіх пакрыўдзіў лёс. Настаўнікі распрацавалі на аснове вынікаў псіхолага-педагагічнага абследавання некалькі варыянтаў плана карэкцыйна-развіццёвай дзейнасці (каляндарных і перспектыўных) для работ у класах як першай, так і другой мадэлі. Распрацаваны шэраг планаў-канспектаў карэкцыйна-педагагічных і карэкцыйна-развіццёвых заданняў, складзены індывідуальныя праграмы па навучанні асобных вучняў. І, як мне здаецца, склалася мэтанакіраваная, метадычна абгрунтаваная сістэма работы па інтэграваным навучанні.

Адаптацыя школы да дзіцяці, да яго ўзроставых і індывідуальных асаблівасцяў дасягаецца сістэмай дыферэнцыяцыі навучальна-выхаваўчага працэсу, якая прадугледжвае варыятыўнасць зместу і метадаў.

Сёння наша школа мае статус эксперыментальнай пляцоўкі па праблеме "Рознаўзроўневая дыферэнцыяцыя і адукацыйная праграма "Школа-2001". Эксперымент — не самамэта. Сэнс мы бачым у асобасным развіцці кожнага дзіцяці праз унутрыпрадметную дыферэнцыяцыю, удасканаленне работы з таленавітымі дзецьмі праз увядзенне інфарматыкі і рыторыкі.

Метадычную работу мы павярнулі тварам да настаўніка: калі ён не прапусціць праз сябе, не ўсвядоміць новую ідэю, наўрад ці можна спадзявацца на поспех. Галоўнае — своечасова заўважыць прафесійныя здольнасці настаўніка, дапамагчы яму зацвердзіцца ў майстэрстве і падтрымаць хоць крыху матэрыяльна і маральна. "...опозданием мы наказаны, что слова любви поздно сказаны". Гэтыя словы як нельга лепей папярэджваюць аб неабходнасці своечасовай ацэнкі дзейнасці настаўніка.

У школе паступова фарміруецца імянны метадычны банк даных на кожнага настаўніка, сабраны багаты матэрыял з вопыту работы, які з'яўляецца якасным метадычным суправаджэннем пры рэалізацыі тэхналогіі дыферэнцыявана адаптаванага развіцця па розных тэмах. "Самастойная работа — эфектыўны метад рэалізацыі тэхналогіі дыферэнцыявана адаптаванага развіцця" — настаўніца вышэйшай катэгорыі І.Г.Зыль працягвае распрацоўку гэтай тэмы, апрабоўвае з гэтага навучальнага года тэхналогію "Крок за крокам".

Абагульнены вопыт работы на пасяджэнні метадычнага аб'яднання настаўніцы вышэйшай катэгорыі Л.А.Кучынскай па тэме "Тэхналогія апаратарнай канцэпцыі лічбы — рэалізацыя дыферэнцыяцыі па ўзроўні развіцця, аснова апераджальнага навучання".

Настаўніца першай катэгорыі М.А.Дваракоўская напрацавала шмат матэрыялу (як практычнага, так і тэарэтычнага) па тэме "Карэкцыйна-педагагічная дзейнасць — рэалізацыя тэхналогіі дыферэнцыявана адаптаванага развіцця на аснове дыягностыкі".

У стадыі апрабацыі знаходзяцца матэрыялы, падрыхтаваныя настаўнікамі С.М.Панчанка і З.І.Каранько па тэме "Адзінства індывідуальнага і сацыяльнага развіцця асобы дзіцяці пры вывучэнні спецкурса "Знаёмства з эканомікай"".

Ёсць шэраг нявырашаных праблем у рэалізацыі тэхналогіі дыферэнцыявана адаптыўнага развіцця:

1. Недастаткова ўвагі надаецца рабоце з адоранымі дзецьмі;
2. Не хапае дэфектолагаў і псіхолагаў;
3. Недастатковае навукова-метадычнае суправаджэнне тэхналогіі дыферэнцыявана адаптаванага развіцця ва ўмовах рэфармавання.

Хачу звярнуць увагу яшчэ вось на што. Неаднаразова гаварылася, што толькі 50 працэнтаў вучняў засвойвае праграму базавага кампанента. А астатнія 50 працэнтаў дзе? Сутнасць рэформы — індывідуальны падыход у рабоце з дзецьмі. Праграмы, якія дзеці на самай справе могуць засвоіць, стварыць не цяжка. Але на гэта ніхто не ідзе, бо лічыцца, што тады ў нас знізіцца агульны ўзровень адукаванасці. Я ж лічу, што ён, наадварот, пойдзе ўверх, таму што тыя, хто цяпер вучыцца слаба, будуць вучыцца добра на сваім узроўні. Гэтыя дзеці будуць мець поспех у іншых жыццёвых сферах. Яны перастануць баяцца школы, настаўніка. У іх жыцці стане менш стрэсаў, а значыць будзе менш праблем і са здароўем. Думаю, што і колькасць правапарушэнняў паменшылася б. Але пакуль, на жаль, мы павінны любой цаной выконваць вучэбны план і праграму, не думаючы пра наступствы.

Я ўдзячная лёсу, што побач са мной працуюць такія цудоўныя людзі. І нездарма панарама адкрытых урокаў па выніках навучальнага года замацавала за сабой назву "Іскры святыя настаўніцкіх сэрцаў".

Марыя САШЧАНКАВА,
намеснік дырэктара па пачатковых класах сярэдняй школы №1 імя В.Ф.Купрэвіча Смалявіч.

Праграма: "Адораныя дзеці"

Ступень навуковай творчасці

Адбылася XX гарадская навукова-практычная канферэнцыя вучняў, арганізаваная аддзелам інтэлектуальнай творчасці мінскага Палаца дзяцей і моладзі сумесна з упраўленнем адукацыі Мінгарвыканкама. Такім чынам завяршыўся заключны этап алімпіяды школьнікаў на лепшую навукова-практычную работу.

Работы вучняў абмяркоўваліся на секцыях фізікі, астраноміі, экалогіі, матэматыкі, хіміі, тэхнічнай творчасці, праграміравання, біялогіі. Дзесяткі вучоных вядучых ВНУ, НАНБ на працягу двух дзён заслухоўвалі даклады школьнікаў. Навукова-практычнай работай вучняў кіравалі настаўнікі, вучоныя краіны.

У выніку сумеснай працы школьнікаў і вучоных Рэспублікі Беларусь да ўзнагароджання і ўдзелу ў рэспубліканскім конкурсе былі вызначаны дзесяткі школьнікаў. Усе вучні, якія прадставілі работы, атрымалі пасведчанне ўдзельніка XX навукова-практычнай канферэнцыі. Аплата работы за навуковае кіраўніцтва, работу вучоных у журы, каштоўныя падарункі вучням, граматы, пасведчанні і іншыя расходы па арганізацыі навукова-практычнай канферэнцыі і работу па развіцці інтэлектуальнага патэнцыялу нашай краіны ўзяў на сябе фонд Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Аляксандр Рыгоравіч праяўляе пастаянны клопат аб інтэлектуальнай моладзі, хоць маладыя людзі краіны не заўсёды разумеюць, што для правядзення даследавання неабходны матэрыяльныя выдаткі (памяшканні, тэхніка, абсталяванне, матэрыялы, хімічныя рэактывы). Акрамя маральнай падтрымкі вучні, якія перамаглі ў алімпіядзе, атрымліваюць ільготы пры паступленні ў вышэйшыя навучальныя ўстановы.

Такі гуманны падыход патрабуе і асаблівай адказнасці вучняў, настаўнікаў, вучоных за падрыхтоўку, правядзенне даследчай працы, уменне паказаць вынікі даследаванняў. Журы не заўсёды лёгка знайсці вартыя работы. Усё адносна, і часам дзіцячыя даследаванні не заслугоўваюць такой высокай ацэнкі. Як член журы лічу неабходным спыніцца на крытэрыях ацэнкі і асноўных недахопах у вучнёўскіх даследаваннях.

Даследчая работа фарміруе ў вучняў арганізацыйныя, інфармацыйныя, інтэлектуальныя і камунікатыўныя ўменні і навыкі. Арганізацыйныя ўменні і навыкі — гэта ўменне фармуляваць мэту назірання, доследу ці даследавання, самастойна падбіраць абсталяванне і аб'екты, паслядоўна выконваць работу. Інтэлектуальныя — гэта лагічнасць назіранняў, афармленне вынікаў назіранняў, выхаванне волі, мэтанакіраванасці, самастойнасці. Інфармацыйныя — параўнанне вынікаў уласных назіранняў з літаратурнымі данымі, уменне зрабіць аналіз, вывады, аформіць вынікі назіранняў. Камунікатыўныя — уменне паведаміць вынікі ўласных назіранняў у выглядзе тэкставага даклада, паведамлення, уменне выслухаць пытанне і адказаць на яго. Фарміраванне такіх уменняў і навыкаў прыводзіць да развіцця творчых якасцей асобы.

Прыватнымі метадамі навуковага пазнання ў прыродазнаўчым цыкле навук з'яўляецца назіранне, параўнальна-аналітычны метад, даследаванне. Назіранне — абавязковае звяно ў пазнанні прыроды. Праводзячы назіранні ў прыродзе, школьнікі вучацца прыкмячаць, што ў сваю чаргу вядзе да выхавання волі, мэтанакіраванасці, самастойнасці, развіцця пазнавальнай актыўнасці, фарміравання светапогляду і каштоўнасных арыентацый.

На назіранні базіруюцца ўсе прыватныя метады навуковага пазнання. Таму важна навучыць вучняў не дапускаць памылак пры фарміраванні ўменняў назіраць за аб'ектамі і з'явамі прыроды. Пры вывучэнні навуковых работ вучняў, якія праводзяцца пад кіраўніцтвам вучоных НАНБ, менавіта гэты этап часта ігнаруецца. Несумненна, прасцей даць у рукі вучням вынікі навуковых даследаванняў лабараторыі, у якой яны працуюць. Аднак пры абароне такога праекта адчуваецца прабел у ведах вучняў аб аб'екце даследавання, прасочваецца нізкі ўзровень ведання эвалюцыі, марфалогіі, фізіялогіі, сістэматыкі, экалогіі аб'екта даследавання. У дакладах вучняў можна пачуць выразы: "Я дапамагаў свайму кіраўніку ў НАНБ". Смешна, калі гэта гаворыць вучань 7 класа. Працэс пазнання працяглы, не прыспешвайце вучняў, не вучыце іх лёгкаму шляху ў навуку. Не пазбаўляйце дзіця задавальнення ад узаемін з прыродай, радасці пазнання. А.Я.Герд гаварыў, што кожнае дзіця павінна прасачыць шлях ад сяўбы насення да самай яго смерці. Вальдорфская педагогіка вучыць пашыраць кола пазнання ад працэсу сяўбы зерня да выпечкі хлеба. Бярыце дзіця з сабой у прыроду, вучыце яго бачыць, думаць, прагназаваць.

Другі крок у пазнанні — гэта параўнальна-аналітычны метад. Ён уяўляе сабой паглыблены і больш выніковы від назірання. Метад забяспечвае пазнанне частак цэлага і адносін паміж гэтымі часткамі, якія даюць магчымасць адносіць іх да сістэматычных груп і класіфікаваць. Пры параўнальна-аналітычным метадзе мае вялізнае значэнне не толькі параўнанне, але таксама аналіз і сінтэз вынікаў назірання. Аднак гэты метад пазнання мае свае недахопы — вывучаюцца знешнія асаблівасці аб'ектаў, што не дае магчымасці дастаткова глыбока пранікнуць у сутнасць пазнаваемых прадметаў і з'яў.

У настаўнікаў-практыкаў і нават у некаторых вучоных даследаванне вучняў не даходзіць да гэтага этапа. Даследаванне базіруецца толькі на назіранні і канстатацыі назіраемых з'яў. Нават калі работа доўжыцца 2 — 3 гады, юны даследчык усё роўна канстатуе назіраемую з'яву. "Праца зайшла ў тупік", — інакш не скажаш. Вучань не заўсёды можа зразумець, што ад яго хочуць члены журы, яны пра нешта пытаюцца, ён выкручваецца, перафразіруе тое, што сказаў раней, але самастойнага выйсця з узнікшай сітуацыі знайсці не можа.

Кіраўніцтва навуковай работай прадугледжвае дапамогу настаўніка і вучонага ў падобнай сітуацыі. Лягчэй з гэтым спраўляюцца вучоныя, таму што ім гэта знаёма, а вось настаўнікі, выхаваныя на стандартных прыкладах з кніг, не заўсёды могуць, напрыклад, патлумачыць прыналежнасць чырвоных і чорных божых каровак да аднаго віду. Экалагічна блізкія папуляцыі, заўважаныя даследчыкам, могуць прывесці да новага накірунку ўжо генетыка-экалагічнага даследавання пры своечасовым падключэнні яго да патрэбнай цікавай крыніцы і выяўленні прычынна-выніковых сувязей.

Больш высокая ступень навуковай творчасці — эксперымент і даследаванне. Эксперымент — галоўны метад пазнання ў прыродазнаўчых навуках. Пры эксперыментаванні даследчык актыўна ўмешваецца ў з'явы. Гэты метад пазнання, пры якім з'явы прыроды вывучаюцца ў штучна створаных умовах, што параўноўваюцца з кантрольнымі. Эксперымент уключае этапы: вызначэнне мэты эксперыменту, падбор абсталявання і аб'ектаў, канструяванне ўмоў доследу, назіранне ў працэсе эксперыменту, фармуляванне вывадаў з назіранняў, параўнанне, устанаўленне прычынна-выніковых сувязей, фармуляванне вывадаў з доследу. На вялікі жаль, у гарадскіх умовах палявы дослед сустракаецца ў практыцы рэдка. Часцей гэта лабараторны дослед. Пажадана, каб дослед быў больш варыятыўны і меў большую колькасць паўторнасцей. Часцей за ўсё вучні прадстаўляюць доследы, якія маюць разавы характар. Трэба памятаць, што эксперымент варта разглядаць як адзінства тэорыі і практыкі, што вядзе да глыбокага раскрыцця сутнасці аб'ектаў, якія вывучаюцца. Дастатковая паўтаральнасць, варыятыўнасць даюць магчымасць прымяніць метад матэматычнай апрацоўкі вынікаў, будаваць табліцы, графікі.

Часам настаўнікі спяшаюцца прад'явіць работу, не думаючы пра тое, ці закончаны эксперымент яны прадстаўляюць. Часта на алімпіядзе выступаюць вучні, ледзь знаёмыя з методыкай правядзення эсперыменту. Слухаеш выразы: "Мы капалі...", "Мы толькі драбнілі прадукты на мясарубцы і выціскалі сок для вызначэння нітратаў...". У сваёй практычнай рабоце мне давялося сутыкнуцца з такімі гора-даследнікамі ў адной са школ Мінскай вобласці. Восенню, падчас збору ўраджаю бульбы з доследных дзялянак, юннаты мне паведамілі пра вынікі і атрыманы ўраджай, параўналі вынікі кантрольных і доследных дзялянак тут жа на полі, якое было не ўбраным, на маіх вачах. Канешне, час быў не той, тады ўсе рапартавалі. Мінула 15 гадоў, а я думаю пра гэта. Напэўна, настаўніца пайшла на пенсію, але баюся, каб яе вопыт не пераймалі іншыя.

У заключэнні даследавання афармляюцца вынікі работы, якія ўключаюць 5 асноўных частак: уводзіны, матэрыял і методыка даследавання, вынікі работы і іх абмеркаванне, высновы і спіс выкарыстанай літаратуры. І толькі завершанае даследаванне можа прэтэндаваць на конкурс. Творчасць — гэта доўгія гады працы вучня, вучонага, настаўніка па дасягненні мэты, а не лёгкі шлях у ВНУ. Сярод настаўнікаў, якія падаюць навуковыя работы, ёсць і такія, якія абмяжоўваюцца толькі літаратурным аглядам, нават без спасылкі на аўтара. Сорамна, але ёсць і "інтэрнетаўскія даклады". Мы ўжо слухалі такія даклады аб крышталях, а вучань не мог напісаць элементарнае ўраўненне хімічнай рэакцыі ўзаемадзеяння аксіду азоту з вадой ці формулу бікарбанату натрыю. Яшчэ адзін шлях дасягнення мэты — "мучыць" членаў журы на працягу 3 — 5 гадоў. Канкурсант ходзіць ад секцыі да секцыі, ад больш строгіх членаў журы да менш строгіх, шукае, дзе знайсці выхад. Міжвольна прыгадваю выпадак, калі ў студэнта з вельмі нізкім узроўнем ведаў і развіцця я спыталася: "А як ты паступіў?". І ён мне з гордасцю адказаў: "А ў мяне медаль!" І дзе толькі даюць такія медалі?

Алімпіяда навуковых работ — гэта сёння тое месца, дзе раздаюць уваходны білет у вышэйшую навучальную ўстанову. Традыцыйна складваецца так, што прызавыя месцы займаюць вучні 11 класаў.

Было б правільна, каб ільготамі пры паступленні ў ВНУ карысталіся толькі пераможцы рэспубліканскіх алімпіяд. Варта стварыць таксама палажэнне аб конкурсе навукова-практычных работ, якое ўтрымлівала б крытэрыі выбару тэматыкі даследаванняў, ацэнкі вынікаў, ільготы для пераможцаў і інш.

Вучні 7-8 класаў, напрыклад, могуць удзельнічаць у алімпіядзе па намінацыі "Назіранне", вучні 9-10 — па намінацыі "Эксперымент", 11 класаў — у намінацыі "Лепшая навукова-практычная работа". Магчыма, конкурс ад гэтага выйграе, і вучні сярэдняга звяна будуць адчуваць сябе больш упэўнена.

І яшчэ некалькі слоў пра выбар тэм. У кожнай узроставай групе ўдзельнікаў алімпіяды свае задачы, аднак, здараецца, што некаторыя рэфератыўныя работы носяць занадта навуковы характар. Напрыклад, вучаніца 9 класа заявіла тэму "Камбінаванае ўздзеянне фактараў навакольнага асяроддзя на біялагічныя сістэмы". Навуковае кіраўніцтва ўзяў на сябе настаўнік школы. Потым высветлілася, што гэтая праца была падрыхтавана ў сааўтарстве з супрацоўніцай Сахараўскага каледжа.

Не хацелася б заканчваць нашу размову на такой песімістычнай ноце. Як бы там ні было, усё ж прыемна бачыць, як таленавітыя, цікаўныя, мэтанакіраваныя сямі-васьмікласнікі адчуваюць сябе "маленькімі вучонымі", прагнуць пазнаць навакольны свет, хочуць зрабіць яго больш дасканалым. Дапамагайце ім, вядзіце іх па шляху пазнання, гэта ж наш патэнцыял, наша нацыянальнае багацце.

Людміла КУЛЬМЯНЁВА,
член журы конкурсу, дацэнт БДПУ імя М.Танка, выдатнік адукацыі Рэспублікі Беларусь.

Паэтычны каляндар

У красавіку споўнілася 570 гадоў з дня нараджэння французскага паэта Франсуа Віёна, 180 гадоў з дня нараджэння французскага паэта Шарля Бадлера, 385 гадоў з дня смерці англійскага паэта і драматурга Ўільяма Шэкспіра.

Франсуа ВІЁН

(1431 ці 1432 — пасля 1463)

Балада пра дам мінулых гадоў

Скажы, дзе можна
убачыць іх —
Таіс, Аксіду — асалоду
Мужоў, што захаплялі ўсіх
Ці хто ўваходзіў
толькі ў моду.
Дзе Рэха, што нясло пагоду
І спевам, і святлом сваім —
Агністым водбліскам
уходу...
Аднак дзе снег мінулых зім?

Прапаў ад Алаізы слых.
У чыіш свет не знойдзеш
броду...
П'ер Абеляр і той прыгых.
[illegible]
І быў кастрыраваны. З роду
І Бурыдан —
што стала з ім? —
Не думаў трапіць на калоду...
Аднак дзе снег мінулых зім?

І Бланку з сэрцам жывых
Хоць раз убачыць
даў бы згоду.
Алісу, Берту, Беі якіх
Няма ў вышэйшым
свеце ходу.
На вогнішчы,
на страх народу,
З жыццём рассталася сваім,
Руану і сабе на шкоду...
Аднак дзе снег мінулых зім?

Прынц, каб адолець
перашкоду,
Патрэбны маладосць і ўздым.
Паспачуваць шукай нагоду...
Аднак дзе снег мінулых зім?

Шарль БАДЛЕР

(1821 — 1867)

Авель і Каін

I

Род Авеля, ты еш, спявай —
Перад табою брама раю.
Род Каіна, ты галадай —
Пакутуй на мяжы адчаю.
Род Авеля, твае дымкі
Казычуць ноздры серафіма.
Род Каіна, твой шлях —
цяжкі:
Лёс перайначыць
немагчыма.
Род Авеля, твой дом заззяў,
А сын твой статкі памнажае.
Род Каіна, ты голым стаў.
Пусты твой страўнік завывае.
Род Авеля, склікай гасцей,
Запальвай весялосці зоры.
Род Каіна, сядзі цішэй,
Як звер, схаваўшыся
ў пячоры.
Род Авеля, ты множся сам
І памнажай свае набыткі.
Род Каіна, табе няўцям
Чаму збяднеў ты ўвачавідкі.
Род Авеля, ты ўсё тлусцей,
Багацце грабучы ў зямное.
Род Каіна, тваіх касцей
Ніхто не ўбачыць на дарозе.

2

Род Авеля, табе даўно
Час легчы, як і ўсім, на лаву.
Род Каіна, ты ўсё адно
Сваю яшчэ не скончыў
справу.
Род Авеля, твой
час прыйшоў,
І не паправіш ты нічога.
Род Каіна, гані пявоў
І скінь на дол з нябёсаў Бога!

Уільям ШЭКСПІР

(1564 — 1616)

Санеты

66

Стаміўшыся, хачу
пайсці хутчэй.
Лепш не глядзець
на слёзы бедакоў,
І як жыве багатым багацей
І, верачы, знявераца ізноў.
І бачыць, як нікчэмнасць
прэ ўгару,
І як няўвіннасць утаптана
ў бруд,
І што няма прыстанішча
дабру,
І немач сілу заганяе ў кут.
І што заслоны думка
не прарве,
І ўсё няўтульней
розуму штодня,
І шчырасць век
прасцячкаю слыве,
І злу прыслужваць
мусіць дабрыня.

Стаміўшыся, куды б
я ні пайшоў —
З сабою не вазьму
сваю любоў.

130

Ні промня сонца ў позірку яе,
З караламі не параўнаеш
губы.
І беллю скура плеч не аддае,
А валасы чарнеюць
пасмай грубай.

І не заўважыш
у адценні шчок
Дамаскіх руж — ні белых,
ні пунцовых.
А з вуснаў не адчуеш,
як знарок,
Няўлоўны пах фіялак
вечаровых.

У высі голас любай не імкне,
Як музыка, што ў сэрца
хваляй хлыне.
Яна ідзе, нібы багіня? Не.
Я і не бачыў, як ідзе багіня.
І з кім бы хто каго б
ні параўнаў —
Я перавагу толькі б
ёй аддаў!

**Пераклаў
Яўген МІКЛАШЭЎСКІ.**

Бяспека

Справа ўсіх і кожнага

У барацьбе са злачынцамі, здаецца, павінны быць зацікаўлены ўсе. Аднак нярэдка даводзіцца чуць: гэта справа міліцыі. Але ж, паклаўшы руку на сэрца, прызнаемся, што адна міліцыя праблему не вырашыць, патрэбна яшчэ актыўная пазіцыя самога чалавека, усяго насельніцтва, усіх структур дзяржавы і грамадства. Злачынца нападае на чалавека незалежна ад яго прафесіі і ведамаснай прыналежнасці ахвяры, і там, дзе няма ніводнага работніка міліцыі.

Канечне, роля міліцыі бясспрэчная. Яна можа выканаць значную работу і ў актывізацыі самога чалавека, і грамадскасці ў прафілактыцы злачынстваў.

Апошняя частка яе штодзённай дзейнасці ўяўляецца асабліва цяжкай, але вельмі важнай. Сваю думку патлумачу на прыкладзе падрыхтоўкі і перападрыхтоўкі вадзіцеляў транспартных сродкаў. Крадзяжы, угоны і рабаванне іх шырока распаўсюджаны. Наш звычайны вадзіцель, а ён нярэдка вязе людзей ці каштоўны груз, едзе без ахоўнай машыны і целаахоўніка. І калі да таго ж пазбаўлены спецыяльнага сродку самаабароны, можа аказацца лёгкай здабычай для злачынцаў. Каб вадзіцель па-сапраўднаму паклапаціўся пра асабістую бяспеку, захаванне дарагога транспартнага сродку, ён павінен ведаць вывады з аналізу злачыннасці, яе асаблівасці ў наш час (яна змянілася за апошнія гады). Яму неабходна ўлічваць, якія злачынствы сустракаюцца найбольш часта, як іх папярэдзіць, прадухіліць. Ён мае права ведаць: што дазволена мець для самаабароны, эфектыўнасць і перавагу дазволенага перад баявой зброяй і інш.

Улічваючы, што зламыснікі прымяняюць газавую зброю, вадзіцелю трэба ведаць меры па аказанні сабе першай даўрачэбнай дапамогі пры газавым атручанні.

Як давялося неаднаразова пераканацца, выпускнікі аўтакурсаў гэтага не ведаюць. Пра тое, што гэта ненармальна, кіраўнікі аўташколы не спрачаюцца, але ініцыятывы па выпраўленні такога становішча не праяўляюць, таму што "няма ўказанняў зверху". Хто і калі іх дасць? Ці не прасцей, не адкладваючы, унесці ў расклад усяго толькі адну лекцыю на 1 гадзіну 20 хвілін па тэме "Злачыннасць і самаабарона", а таксама дапоўніць экзамены ў ДАІ пытаннямі:

— асаблівасці злачыннасці ў РБ у гэты час;

— Пастанова Савета Міністраў РБ, якая дазваляе грамадзянам мець спецыяльныя сродкі самаабароны ад злачынцаў;

— эфектыўнасць іх і прававая аснова прымянення;

— меры па аказанні сабе першай даўрачэбнай дапамогі пры газавым атручанні.

Патрабаванне ў ДАІ прымусіць на месцах знайсці час (дадатковы ці рэзервовы) нават не мяняючы вучэбную праграму. Гаворка ідзе аб праблеме, якая закранае жыццёвыя інтарэсы больш як двух мільёнаў вадзіцеляў у рэспубліцы, пра іх абарону ад злачыннага свету як неабходнага складніка бяспекі дарожнага руху і пра лёс пасажыраў. У ліку апошніх можа аказацца кожны з нас.

На фоне працяглай абыякавасці многіх дарэчы назваць тых, хто ўжо на працягу шэрагу гадоў на справе арганізуе тлумачэнне курсантам названых пытанняў і тым дбае пра іх жыццё, транспартныя сродкі і бяспеку дарожнага руху ў шырокім разуменні. У ліку іх:

— Міністэрства транспарту і камунікацый;

— штабы грамадзянскай абароны Мінска;

— кіраўнікі аўташкол і іх выкладчыкі.

Яны ўносяць канкрэтны ўклад у выкананне ўстановак Прэзідэнта краіны, не чакаючы нейкіх дадатковых персанальных указанняў зверху. Адданасць пералічаных спецыялістаў агульнадзяржаўнай справе, стыль іх працы заслугоўваюць падтрымкі і пашырэння з боку ўсіх кіраўнікоў ведамстваў і працоўных калектываў.

**Мікалай ГАЛАШАЎ,
выкладчык курсаў па газавай зброі, лектар таварыства "Веды" на тэму "Злачыннасць і самаабарона".**

Праграма тэлеперадач

ПАНЯДЗЕЛАК, 30 КРАСАВІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.00 "Жывая вада". Дак. фільм. 7.15 Існасць. Духоўная праграма.
7.40 Тэлебарометр.
8.00 Рэзананс.
9.00, 15.00 Навіны.
9.10 "Самазванцы".
10.10 "Усё нармальна, мама!"
10.40 Прэм'ер-парад.
11.05 "Сад мары".
11.35 Маст. фільм "Правінцыялкі".
13.10 Тэленавігатар.
13.30 "Жамчужыны акіяна".
14.30 Сталіца.
15.10 Мультфільм.
16.05 КВЗ. 1/8 фіналу Еўралігі. 16.55 Хакей. Чэмпіянат свету. Швейцарыя—Беларусь.
19.15 Маст. фільм "Тэсты для сапраўдных мужчын".
20.25 З дакладных крыніц.
21.00 Панарама.
21.45 "Самазванцы".
22.30 Сталіцы.
23.00 Планета "АРТ".
23.30 Палітычны дэтэктыў "Зігзаг".

ГРТ

7.00 Навіны.
7.10 Армейскі магазін.
7.40 Мультфільмы.
8.05 Ранішняя зорка.
9.00, 14.00, 17.00 Навіны.
9.10 "Бесталковыя нататкі". 9.30 Пакуль усе дома.
10.10 "Песня года". Выбранае.
11.55 Дэтэктыў "Расследаванне пачаць". 2-я серыя.
13.15 Клуб падарожнікаў.
14.15 Мультфільм.
15.35 Выратавальнікі. Экстраны выклік.
16.05 "Кітайскі гарадавы".
17.15 "Жалезныя мазгі". Спецрэпартаж.
17.40 "Хто хоча стаць мільянерам?". 18.50 "Забойная сіла: Місія выканальная-1".
20.00 Час.
20.35 Супербаявік "Загадана знішчыць".
22.55 Стывен Кінг. "Бура стагоддзя". Частка 1-я.

РАСІЯ

6.30 Мультфільмы.
6.40 Прагноз надвор'я.
6.45 "Краіна малпаў". Фільм для дзяцей.
8.10 Залаты ключ.
8.30 "Тэлепузікі".
9.00 Добрай раніцы, краіна.
9.45 Аншлаг.
11.05 "Гарадок".
11.35 Пошта РТР.
12.00 Маст. фільм "Згублены свет".
13.00, 19.00 Весткі.
13.20 Дыялогі пра жывёлу.
14.20 Вакол свету.
15.20 "Два раялі".
16.15 Сам сабе рэжысёр.
16.50 Камедыя "Алхімікі".
19.50 "Учора, Сёння, Заўтра...". Канцэртная праграма Філіпа Кіркорава.
22.15 Камедыя "Амерыканскі пірог".
0.10 Фільм "Грэчаская смакоўніца".

КУЛЬТУРА

9.05 "Канёк-Гарбунок". Мультфільм.
10.35 "Белыя мядзведзі ў льдах". Дак. фільм.
11.30, 13.30, 21.00 Навіны культуры.
11.40 Архітэктурная галерэя. 11.55 Палацавыя тайны. "Есці пададзена!".
12.20 Вандроўкі музыканта. 12.40 "Малпавы востраў". Дак. фільм.
13.45 Залаты п'едэстал. Валянцін Іваноў.
14.10 "Аднавокія валеты". Маст. фільм. 2-я серыя.
15.20 Музычны антракт.
15.35 "Ніколас Нікльбі". Мультфільм.
16.50 А. Аверчанка. "Асколкі разбітага ўшчэнт".
17.30 Сферы.
18.10 "Царская ложа".
18.50 Вячэрняя казка.
19.00 "Ох, ужо гэтыя дзеткі". Мультсерыял.
19.10 "Памылка Каралёвай". Дак. фільм.
20.00 "Іў Мантан у "Алімпіі". Фільм-канцэрт. Частка 1-я. 21.20 Асабістыя ўспаміны пра вялікае жыццё.
21.25 "Іў Мантан у "Алімпіі". Частка 2-я.
22.10 "Барбара". Маст. фільм. Частка 2-я.

НТБ

7.00 Сёння.
7.15 Серыял "Закон джунгляў". 7.45 Серыял "Пошукавае бюро "Гром".
8.40 Рускі альбом.
9.00 Сёння. 9.25 "Пошукавае бюро "Гром".
10.25 Серыял "Сем дзён з рускай прыгужаняй: панядзелак". 11.00 Сёння.
11.30 Музычны фільм "Нью-Ёрк, Нью-Ёрк".
14.40 Лялькі. 15.00 Сёння.
15.30 Мультфільм "Тры таўстуны". 16.15 Дог-шоу. Я і мой сабака.
16.50 Серыял "Паліцэйская акадэмія". 18.00 Сёння.
18.45 Камедыя "Фартуна".
20.35 "Выбранае". Канцэрт Алы Пугачовай. Частка 2-я.
22.10 Фільм "Чалавек дажджу".

СТБ

6.30 "Музканал".
7.00 "Фантастычная чацвёрка". Мультсерыял.
7.30 "Казкі джунгляў".
8.00 "Сімпсаны".
8.30 "1/52". Спартыўны агляд.
9.00 "Манітор". Навіны з Інтэрнэта. 9.20 Баявік "Права на жыццё 3".
11.15 "Віртуальны свет".
11.30 "Яе звалі Нікіта".
12.30 Інфармацыйная праграма "168 гадзін Мінска".
13.15 Фільм "Сабачае сэрца", 2-я серыя.
15.15 "Фантастычная чацвёрка". Мультсерыял.
15.45 "Казкі джунглаў".
16.15 "Па накіраванню" Музычна-забаўляльная праграма.
16.30 Навіны СТБ.
16.45 "Клуб "Белы папугай". 17.15 Трылер "Марабунта".
17.40 "Дарма і Грэг".
18.00 Навіны "СТБ—24 гадзіны".
19.45 "Віртуальны свет".
20.00 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
20.15 "Вечарніца".
20.30 "Сакрэтныя матэрыялы".
21.30 Баявік "Бітва за будучыню".
23.35 Камедыя "Прыгажосць Венеры".
1.50 Начны музканал.
2.00 "Па накіраванню". Музычна-забаўляльная праграма.

АЎТОРАК, 1 МАЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.00 Лірычная камедыя "Вясна на Зарэчнай вуліцы".
8.30 "Залатая Антылопа". Мультфільм.
9.00 Навіны.
9.10 Фільм-казка "Чароўная лямпа Аладзіна".
10.05 "Хуліо Іглесіяс у Лацінскай Амерыцы".
10.40 Маст. фільм "Залатое цяля". 1-я і 2-я серыі.
12.35 "Па старонках "Залатога шлягера". Музычная праграма. 15.00 Навіны.
15.15 "Майдадыр". Мультфільм.
15.30 Меладрама "Каханне не цацка". 1-я і 2-я серыі.
17.55 "24-ы фестываль цыркаў у Монтэ-Карла".
18.50 "Масква—Мінск".
19.10 Меладрама "Месяцам быў поўны сад".
21.00 Панарама.
21.40 Маст. фільм "Таталітарны раман".
23.50 Спорткур'ер.
24.00 Ток-шоу "Будні". Работнік і наймальнік: абароненасць на рынку працы.

ГРТ

7.00, 9.00, 14.00, 17.00 Навіны. 7.15 Мультфільм "38 папугаяў".
7.25 Фільм "Тайна двух акіянаў". 1-я серыя.
9.10 Канцэрт Клары Новікавай. 10.10 "Песня года". Выбранае.
11.55 Дэтэктыў "Расследаванне пачаць". 3-я серыя.
13.20 "З лёгкай парай!".
14.15 Фільм "101 далмацінец". 16.10, 17.15 "Залаты грамафон".
18.50 "Забойная сіла: Місія выканальная-2".
20.00 Час.
20.35 КВЗ-2001.
22.50 Стывен Кінг. "Бура стагоддзя". Частка 2-я.

РАСІЯ

6.30 Мультфільмы.
7.05 Фільм "Вышыня".
8.40 Прагноз надвор'я.
8.45 Добрай раніцы, краіна.
9.35 Сам сабе рэжысёр.
11.10 Уручэнне 2-й нацыянальнай прэміі "Цырк".
13.00, 19.00 Весткі.
13.20 Камедыя "Службовы раман".
16.00 "Шэдэўры адыходзячага стагоддзя". Канцэрт Мікалая Баскава.
17.05 Фільм "Першае мая".
19.30 Новы праект "Аншлага": "Хто каго".
21.40 Фільм "Вяселле".
23.55 Камедыя "Распуснік".

КУЛЬТУРА

9.05 "Маўглі". Мультфільм. 10.40 "Ау-у, Сусвет". Дак. фільм.
11.00 Машыны часу.
11.35 Канцэрт дзіцячага хору "Вясна" пад кіраўніцтвам А. Панамарова.
12.15 Мультфільм "Шэры воўк энд Чырвоная Шапачка". 12.40 Дак. фільмы.
13.30, 21.00 Навіны культуры.
13.45 Тэатральны летапіс XX стагоддзя. Эліна Быстрыцкая. Раздзел 3-і.
14.10 "Калі ласка, запрашаем, або Пабочным уваход забаронены". Маст. фільм.
15.25 "Цытаты з жыцця".
16.05, 17.25 "Вяселле Крачынскага". Спектакль.
18.40 У вашым доме.
19.20 "Вячэрняя казка".
19.05 "Ох, ужо гэтыя дзеткі". 19.55 Чык Корыя ў Вялікай зале Маскоўскай кансерваторыі.
21.20 Асабістыя ўспаміны пра вялікае жыццё.
21.25 Блеф-клуб.
22.05 "А ці быў Кароцін". Маст. фільм. Частка 1-я.

НТБ

7.00, 9.00, 11.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння. 7.15 "Закон джунгляў".
7.45, 9.20 "Пошукавае бюро "Гром".
10.20 "Сем дзён з рускай прыгажуняй: аўторак".
11.25, 13.05 Камедыя "Эйс Вентура: пошук хатняй жывёлы". 15.30 Мультфільм "Казка казак".
16.10 "Воін высокай травы". Фільм Цімафея Бажэнава.
16.45 "Зыкіна". Праграма Леаніда Парфёнава з цыкла "Навейшая гісторыя".
18.40 Фільм "Рускі бунт".
21.35 Футбол. "Рэал" (Іспанія) — "Баварыя" (Германія). 23.50 Фільм "Яшчэ адзін мужчына, яшчэ адзін шанц".

СТБ

6.00 Музканал.
6.30 "Ікс-мен".
7.00 "Шкадлівы сабака".
7.30 "Манітор".
8.00 "Выпадковы сведка".
8.30 Трылер "Марабунта".
10.30 "Няшчасны выпадак". 11.00 Камедыя "Цудоўная мельнічыха".
13.00 "Ваенная тайна".
13.30 Навіны СТБ.
13.45 Музычны фільм "Жанчына, якая спявае".
16.00 "Ікс-мен".
16.30 "Шкадлівы сабака".
17.00 "Дарма і Грэг".
17.30 Камедыя "Старыя-разбойнікі".
19.30 Навіны "СТБ—24 гадзіны".
19.45 "Віртуальны свет".
20.00 "Мэш".
20.30 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
20.45 "Вечарніца".
21.00 Гістарычная драма "Каралева Марго".
23.25 Гістарычная меладрама "Аголеная Маха".

СЕРАДА, 2 МАЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00, 9.00, 11.00, 13.00, 18.55, 0.20 Навіны.
7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
8.00 "Самазванцы".
9.15 "Тайны свет Алекс Мак".
9.45 Мультклуб.
10.10 25-ы кадр.
10.30 Існасць.
11.10 "Дзед Аўсей і Палашка". Каротраметражны фільм.
11.35 Здароўе.
12.00 "Адысея каманды Кухто".
12.30 Крымінальнае дасье.
13.15 "Узяць жывым". Маст. фільм па раману І. Карэня. 1-я серыя.
14.35 Урокі Н. Наважылавай. 15.00 Навіны (з сурдаперакладам).
15.15 "Казкі бацькі Кастара". Мультсерыял. 1-я серыя.
15.25 "Усе на арбіту!" Серыял для дзяцей. 1-я серыя.
15.40 "Тайны свет Алекс Мак".
16.10 Хакей. Чэмпіянат свету. Германія—Беларусь. У перапынку (17.40) — Зона ікс.
18.55 "Гадзіна прафесіянала". 19.25 Дэтэктыў "Галіён поўны гукаў".
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.55 "Самазванцы".
22.50 Спорт-кур'ер.
23.00 "Сустрэча ў Траецкім".
23.25 Футбол. Кубак Беларусі. БАТЭ (Барысаў) — "Славія" (Мазыр).

ГРТ

7.00, 9.00, 14.00, 17.00, 20.00 Навіны.
7.10 Мультфільмы.
7.35 Фільм "Тайна двух акіянаў". 2-я серыя.
9.10 Яўген Петрасян запрашае. 10.10 "Песня года". Выбранае.
11.55 Дэтэктыў "Расследаванне пачаць". 4-я серыя.
13.15 Эх, Сямёнаўна!".
14.15 Камедыя "Флабер — папрыгунчык".
16.00, 17.15 Зоркі Сан-Рэма ў Крамлі. 17.40 "Хто хоча стаць мільянерам?".
18.50 "Забойная сіла-3".
20.00 Час.
20.35 Баявік "Крутая здзелка".
22.40 Стывен Кінг. "Бура стагоддзя". Частка 3-я.

РАСІЯ

6.30 Мультфільмы.
6.40 Прагноз надвор'я.
6.45 Прыгодніцкі фільм "Не бойся, я з табой!".
9.20 Добрай раніцы, краіна!
10.10 "Аншлаг" на Волзе.
13.00, 19.00, Весткі.
13.20 Камедыя "Ультыматум".
14.35 Хто ж гэты Петрасян?
17.05 Фантастычны фільм "Джуманджы".
19.30 Валерый Лявонцьеў у канцэртнай праграме "Безымяная планета".
22.00 Баявік "Бі ў косць".
0.20 Гарачая дзесятка.
1.15 Прагноз надвор'я.

КУЛЬТУРА

9.05 Гавораць і падманвае Ігар Кіо.
10.00 Мультфільм "Спадчына чараўніка Бахрама".
10.20 "Чарлз Дзікенс". Дак. фільм. 11.35 "Мой любімы клоун". Маст. фільм.
13.00 "Бой. Лель. Чынгіз і іншыя". Дак. фільм.
13.30, 21.00 Навіны культуры.
13.45 Тэатральны летапіс XX стагоддзя. Эліна Быстрыцкая. Раздзел 4-ы.
14.10 "Дон Кіхот". Маст. фільм.
15.55, 17.00 "Песні нашага двара". Спектакль.
18.00 Смеханастальгія.
18.25 Зоркі сусветнага балета.
[illegible] фільм.
21.20 Асабістыя ўспаміны пра вялікае жыццё
21.25 Тамара і маэстра.
22.05 "А ці быў Кароцін". Маст. фільм. Частка 2-я.

НТБ

7.00, 9.00, 11.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
7.15 "Закон джунгляў".
7.45, 9.20 "Пошукавае бюро "Гром".
8.40 Рускі альбом.
10.20 "Сем дзён з рускай прыгажуняй: серада".
11.25 Фільм "Тры мушкецёры-1. Падвескі каралевы".
13.15 Фільм "Тры мушкецёры-2. Помста Міледзі".
15.35 Дог-шоу "Я і мой сабака".
16.10 Прэм'ера НТБ. "Кватэрнае пытанне".
16.45 "Зыкіна" Праграма Леаніда Парфёнава з цыкла "Навейшая гісторыя". 2-я серыя. 18.40 Фільм "Нясуць мяне коні...".
20.30 Прафесія — рэпарцёр. Вольга Надтачэй "Прывід фемінізму".
21.35 Футбол. "Лідс" (Англія) — "Валенсія" (Іспанія). 23.50 Аляксандр Суханаў. "Сольны альбом".

СТБ

6.00 Музканал.
6.30 "Ікс-мен".
7.00 "Шкадлівы сабака".
7.30 "Сімпсаны".
8.00 "Манітор".
8.30 Камедыя "Старыя-разбойнікі".
10.30 "Клуб "Белы папугай".
11.00 Меладрама "Ганна, каралева піратаў".
12.55 "Вар'яцтва смелых". Дак. фільм.
13.30 Навіны СТБ.
13.45 Музычны фільм "Прыйшла і гавару".
16.00 "Ікс-мен".
16.30 "Шкадлівы сабака".
17.00 "Дарма і Грэг".
17.30 Камедыя "Сто грамаў для смеласці...".
19.30 Навіны "СТБ — 24 гадзіны".
19.45 "Віртуальны свет".
20.00 "Мэш".
20.30 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
20.45 "Вечарніца".
21.00 Камедыя "Амазонія".
22.55 Трылер "Экзістэнцыя".

ЧАЦВЕР, 3 МАЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00, 9.00, 11.00, 13.00, 18.00, 0.15 Навіны.
7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
8.00 "Самазванцы".
9.15 "Тайны свет Алекс Мак". 9.35 КВЗ. 1/8 фіналу Еўралігі.
11.10 "Усе мае дзеці".
12.00 Вялікае снеданне.
12.30 "Новая калекцыя". Канскі кінафестываль у чаканні адкрыцця.
13.10 "Узяць жывым". Маст. фільм. 2-я серыя.
14.25 "Скарбы сусветнай культуры". 15.00 Навіны (з сурдаперакладам).
15.10 "Казкі бацькі Кастара". 2-я серыя.
15.25 "Усе на арбіту". 2-я серыя.
15.35 "Тайны свет Алекс Мак". 16.05 "5х5".
17.00 "Усе мае дзеці".
18.20 "Тайныя спружыны палітыкі". Аўтарская праграма Юрыя Азаронка.
18.45 Зона Ікс.
19.00 Маст. фільм "Танцы ў час Луназы".
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.55 "Самазванцы".
22.50 Спорткур'ер.
23.05 Відзьма-нявідзьма.

ГРТ

8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 22.55 Навіны.
8.15 "Паветраныя замкі".
9.15 "Хто хоча стаць мільянерам?".
10.15 "Усе падарожжы каманды Кусто".
10.40 Гісторыя аднаго шэдэўра.
14.20 Праграма "100%".
14.45 ...Да шаснаццаці і старэй. 15.20 "Пакемон".
15.45 "Ералаш".
15.55 "Паветраныя замкі".
17.25 "Усе падарожжы каманды Кусто".
17.55 Чалавек і закон.
18.40 Серыял "Парыжскі антыквар".
19.45 Добрай ночы, малышы! 20.00 Час.
21.40 Дэтэктыў "Барханаў і яго целаахоўнік".
23.15 Серыял "Джаз".

РАСІЯ

7.00, 8.00, 10.00, 16.00, 19.00 Весткі.
7.30 "Адкрытая мытня".
7.45 "Праваслаўны каляндар". 7.50 "Змей на гарышчы". Мультфільм.
8.15 Фантастычны фільм "Джуманджы".
10.30 "Санта-Барбара".
16.30 Серыял "Народжаная рэвалюцыяй. Камісар міліцыі расказвае".
18.00 "Камісар Рэкс".
19.30 Весткі — Масква.
19.50 Фільм "Кантрольны стрэл" з цыкла "Марш Турэцкага".
19.00 "Адчыніце, міліцыя!". Дак. серыял. 22.30 Фільм "Гульня розуму".

КУЛЬТУРА

7.05, 11.30, 17.30, 19.30, 23.00 Навіны культуры.
7.20, 20.45 Пасля навін...
7.40 "Вяртанне браняносца". Маст. фільм. 1-я серыя.
9.10 Залаты век рускага жывапісу. 9.35 "Сямейныя хронікі". Дак. фільм.
10.30 "Спаборніцтва без правілаў". Маст. фільм.
11.40 "Барэц і клоун". Маст. фільм.
13.45 Арыі з оперы Н. Рымскага-Корсакава "Царская нявеста".
14.00 Тэлеэнцыклапедыя.
14.15 Мультфільмы "Ну, пачакай!".
15.15 "Востраў-Матылёк".
15.55 Л. Ашкеназі. "Чарга за шчасцем".
16.30 "Спаборніцтва без правілаў". Маст. фільм.
17.40 Шляхі Гасподнія...
18.05 Улада факта.
18.20 "Час музыкі".
18.45 "Асеннія партрэты".
19.10 "Вячэрняя казка".
19.50 "Сямейныя хронікі". Дак. фільм.
21.10 "Джазафрэнія".
21.35 "Вяртанне браняносца". Маст. фільм. 1-я серыя.

НТБ

5.00, 6.00, 7.00, 7.30 Сёння раніцай.
5.20, 6.20, 7.20 Надвор'е.
5.25, 6.30, 7.25 Спорт.
5.35, 6.35, 7.40 Карданны вал. 5.45, 6.45 У запас.
7.50, 9.20 Серыял "Млын багоў".
10.25 "Сем дзён з рускай прыгажуняй: чацвер".
11.30 Камедыя "Нябесны ціхаход".
13.25 Надоечы-72.
14.20 Падарожжы натураліста.
15.30 "Элен і рабяты".
16.10 "Страсць".
17.05 "О, шчаслівчык!".
18.45 Баявік "Танга і Кэш".
21.50 Фільм "Без адваротнага адраса".
23.30 Фільм "Кентэрберыйскія апавяданні".

СТБ

6.00 "Ікс-мен".
6.30 "Шкадлівы сабака".
7.00 "Сімпсаны".
7.30 Музыка на СТБ.
7.45 "Выпадковы сведка".
8.30, 19.30 Навіны "СТБ — 24 гадзіны". 8.45 Камедыя "Сто грамаў для смеласці...". 10.35 "Экстрэмальныя гульні".
10.55 "Віртуальны свет".
11.05 Камедыя "Эбат, Кастэла і Франкенштэйн".
12.55 "1/52". Спартыўны агляд.
13.20 "Кінаафіша Мінска".
13.30, 17.30 Навіны СТБ.
13.45 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
14.00 "Пляж".
15.00 "Сакрэтныя матэрыялы". 16.00 "Ікс-мен".
16.30 "Шкадлівы сабака".
17.00 "Дарма і Грэг".
17.45 Гараскоп СТБ.
17.50 "Культурнае жыццё Мінска". 18.00 "Раузан". Тэленавела.
19.00 "Экзотыка".
19.15 Музыка на СТБ.
19.45 "Віртуальны свет".
20.00 "Мэш".
19.45 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
20.45 "Вечарніца".
21.00 "Марасейка, 12".
22.05 Трылер "Выкрадзенае праклятце".
0.20 Камедыя "Эбат, Кастэла і Франкенштэйн".

ПЯТНІЦА, 4 МАЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30, 7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00, 9.00, 11.00, 13.00, 18.00, 0.35 Навіны.
8.00 "Самазванцы". Серыял. 9.10 "Тайны свет Алекс Мак". 9.40 Прэм'ер-парад.
10.10 Фільмы братоў Люм'ер.
10.15 "Жыць, каб спяваць...". Да 50-годдзя творчай дзейнасці народнага артыста Беларусі Віктара Чарнабаева.
11.10 "Усе мае дзеці". Серыял. 12.05 "Сад мары". Перадача для дачнікаў.
12.30 Арсенал.
13.10 "Узяць жывым". Маст. фільм. 3-я серыя.
14.25 Дак. серыял "Скарбы сусветнай культуры" (Германія). 15.00 Навіны (з сурдаперакладам).
15.10 "Казкі бацькі Кастара". Мультсерыял. 3-я серыя. 15.20 "Усе на арбіту". 3-я серыя.
15.35 "Тайны свет Алекс Мак". 16.05 "5х5".
17.00 "Усе мае дзеці".
18.20 "Свет і мы".
18.40 Зона Ікс.
18.50 "Цубанікі". Маст. фільм. 19.40 Калыханка.
20.00 Панарама.
20.55 "Самазванцы". Заключная серыя.
21.55 Хакей. Чэмпіянат свету. У перапынку (22.35) — Спорткур'ер.
0.10 Каралеўскае паляванне.

ГРТ

8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 22.55 Навіны.
8.15 "Паветраныя замкі".
9.15 "Парыжскі антыквар".
10.20 "Усе падарожжы каманды Кусто". 10.45 Гісторыя аднаго шэдэўра.
14.20 Фільм "Белы клык".
16.00 "Паветраныя замкі".
17.25 "З лёгкай парай!".
18.00 Выратавальнікі. Экстраны выклік.
18.30 Смачныя гісторыі.
18.40 Поле цудаў.
19.45 Добрай ночы, малышы! 20.00 Час.
20.40 Прыгодніцкі фільм "Бывай, сябра".
23.10 Рэальная музыка.
23.40 Трылер "Завяшчанне Халкрофта".

РАСІЯ

7.00, 8.00, 10.00, 16.00, 19.00 Весткі.
7.30 "Тысяча і адзін дзень".
7.45 "Праваслаўны каляндар". 7.50 "Малпачкі і рабаўнікі". Мультфільм.
8.15 Фільм "Кантрольны стрэл" з цыкла "Марш Турэцкага".
10.30 "Санта-Барбара".
16.30 Серыял "Народжаная рэвалюцыяй. Камісар міліцыі расказвае".
18.00 "Камісар Рэкс".
19.30 Весткі — Масква.
19.50 Тэлегульня "Ідэальны мужчына".
20.55 Фільм "Мечаныя".
23.25 Баявік "Адплата".

КУЛЬТУРА

7.05, 11.30, 13.30, 17.30, 19.30, 23.00 Навіны культуры.
7.20, 20.30 Пасля навін...
7.40 "Вяртанне браняносца". Маст. фільм. 2-я серыя.
9.00 "Лінія лёсу". Дак. фільм. 9.55 Народнае гулянне з аркестрам.
10.45 Вольга Лепяшынская: сцэны з жыцця.
11.40 Замежнае дак. кіно. "Эдуарда Чыльіда".
12.40 С. Рахманінаў. Канцэрт 3 для фартэпіяна з аркестрам.
13.45 "Разам з Фафалем".
14.00 Тэлеэнцыклапедыя.
14.15 Мультфільмы "Ну, пачакай!".
15.10 "Востраў-матылёк".
15.35 "Сон імператрыцы". Тэлеверсія спектакля.
16.50 Вуліца майго дзяцінства. 17.00 Правінцыяльныя музеі.
17.40 "Сенсацыя! Сенсацыя? Сенсацыя...
18.05 "Голас інтэлігенцыі". Дак. фільм.
18.30 Кінапанарама.
19.10 "Вячэрняя казка".
19.15 "Ох, ужо гэтыя дзеткі". Мультсерыял.
19.30 Навіны культуры.
19.50 "Пра час і пра сябе".
20.30 Пасля навін.
21.50 "Вечары з Веранікай Долінай". Перадача 5-я.
22.35 Мультфільм для дарослых "Антычная лірыка".

НТБ

5.00, 6.00, 7.00, 7.30 Сёння раніцай.
5.20, 6.20, 7.20 Надвор'е.
5.25, 6.30, 7.25 Спорт.
5.35, 6.35, 7.40 Карданны вал. 5.45, 6.45 У запас.
7.50 Серыял "Млын багоў".
9.00, 11.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
9.20 "Млын багоў".
10.25 "Сем дзён з рускай прыгажуняй: пятніца".
11.25 Камедыя "Трактарысты". 13.30 Надоечы-73.
14.40 У запас.
15.30 "Вуліца Сезам".
15.55 Серыял "Страсць".
17.05 "О, шчаслівчык!".
18.40 Фільм "Паштальён заўсёды звоніць двойчы".
21.50 "Жаночы погляд".
22.45 Фільм "Дэкамерон".

СТБ

6.00, 16.00 "Ікс-мен". Мультсерыял.
6.30, 16.30 "Шкадлівы сабака". 7.00 "Сімпсаны". Мультсерыял.
7.30 Музыка на СТБ.
7.45 "Выпадковы сведка".
8.30, 19.30 Навіны "СТБ-24 гадзіны".
8.45 Трылер "Выкрадзенае праклятце".
10.35 Інфармацыйна-аналітычная праграма "Як жывяцё?".
10.55 "Віртуальны свет".
11.05 Драма "Дарагая".
13.20 "Кінаафіша Мінска".
13.30, 17.30 Навіны СТБ.
13.45 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
14.00 "Пляж".
15.00 "Марасейка, 12".
17.00 "Дарма і Грэг". Серыял. 17.45 "У напрамку".
18.00 "Раузан". Тэленавела.
19.00 "Выпадковы сведка".
19.45 "Віртуальны свет".
20.00 "Мэш". Серыял.
20.30 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
20.45 "Вечарніца".
21.00 "Чорны пакой".
21.30 Камедыя "Тры жанчыны і мужчына".
23.30 Навіны СНД.
23.45 Драма "Дарагая".
2.00 Музычна-забаўляльная праграма.

СУБОТА, 5 МАЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.00, 9.00, 15.00, 19.00 Навіны. 7.10 Існасць. Духоўная праграма.
7.35 "Мы — журналісты". Дак. фільм да Дня друку.
7.55 Скачкі ў ваду. Міжнародны турнір памяці С. Партнова.
8.25 Здароўе. Тэлечасопіс.
9.10 "Новыя прыгоды гномаў". 9.35 "Кувалда".
10.10 "Усё нармальна, мама!". 10.35 "Адысея каманды Кухто".
11.05 Мультыклуб.
11.30 "Сад мары".
11.55 Ток-шоу "Будні". Работнік і наймальнік: абароненасць на рынку працы.
12.45 Каралеўскае паляванне.
13.10 "Час мясцовы". Рэпартажы з правінцыі.
13.35 Серыял "Жамчужыны акіяна". 14.30 Сталіца.
15.10 "Казка пра мёртвую царэўну і сем багатыроў". Мультфільм.
15.45 Гістарычная драма "Іван Фёдараў". 1-я і 2-я серыі.
18.25 З дакладных крыніц.
19.20 "Жулі Ляско".
21.00 Панарама.
21.50 Спорт-кур'ер.
22.05 "Тайныя спружыны палітыкі".
22.30 Маст. фільм "Дзяўчына тваёй мары".
0.30 Вячэрні экспрэс.

ГРТ

8.00, 9.00, 14.00, 17.00 Навіны.
7.15 Праграма "100 %".
7.40 Мультфільм "Айбаліт і Бармалей".
7.55 Камедыя "Альф".
8.25 Іграй, гармонік любы!
9.10 Смак.
9.30 "Смехапанарама".
10.10 Прыгодніцкі фільм "Іх ведалі толькі ў твар".
11.55 Здароўе. 13.45 Гісторыя аднаго шэдэўра.
14.10 "Кітайскі гарадавы".
15.05 "Дысней клуб".
15.35 "Каб памяталі...". Георгій Буркоў.
16.15 У свеце жывёлы.
18.05 "Усё пастаўлена на карту". 20.00 Час.
20.40 Камедыя "Пакуль ты спаў". 22.40 Фільм "Вялікі Лебоўскі".

РАСІЯ

6.30 Дыялогі пра рыбалку.
6.55 Фільм-казка.
8.05 Прагноз надвор'я.
8.10 Залаты ключ.
8.30 "Тэлепузікі".
9.00 Добрай раніцы, краіна.
9.45 "Сто да аднаго".
10.35 Сам сабе рэжысёр.
11.05 "Каламбур".
11.35 Пошта РТР.
12.00 Маст. фільм "Загублены свет". "Ілжэбацька".
13.00 Весткі.
13.20 Камедыя "За двума зайцамі".
14.45 "Том і Джэры".
15.00 Прэс-клуб.
15.45 "Міжнародная панарама".
16.30 Нацыянальны даход.
17.00 Мая сям'я. "Шлюб без кахання".
17.55 Аншлаг.
19.00 "Весткі" ў суботу.
19.50 "Гарадок".
20.30 Камедыя "Райскі яблык".
22.20 Трылер "Воўк".

КУЛЬТУРА

9.05 "Бусляня".
9.30 "Мой цырк".
9.55 Мультфільм "Вясёлая карусель". 10.15 Архітэктурная галерэя.
10.30 "Толькі тры ночы". Маст. фільм.
11.50 Праграма мультфільмаў.
12.15 Палацавыя тайны.
12.40 Вандроўкі музыканта. 13.00 Залаты п'едэстал. Алена Вайцахоўская.
13.30 Навіны культуры.
13.45 Тэатральны летапіс XX стагоддзя.
14.20 "Маклінток". Маст. фільм. Частка 1-я.
15.20 "Вакзал мары". Ю. Башмет. 16.00 "Эзоп". Фільм-спектакль.
17.30 Сферы.
18.10 Білет у Вялікі...
18.35 Вячэрняя казка.
18.40 Мультсерыял.
18.55 "Хор". Дак. фільм.
19.50 Дом акцёра. "Лік 6:0".
20.30 Рамантыка рамансa. Трыо "Рэлікт".
21.25 Блеф-клуб.
22.05 "Мачаха Саманішвілі". Маст. фільм.

НТБ

7.00, 9.00, 11.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
7.15 "Закон джунгляў".
8.20 "Сем дзён з рускай прыгажуняй: субота".
9.20 Крымінал.
9.50 Без рэцэпта.
10.25 "Палундра".
11.20 "Жаночы погляд".
12.10 Камедыя "Юбілей".
12.55 Маст. фільм "Апошні з магікан".
15.35 Вялікая ілюзія. Вялікае падарожжа ў Галівуд.
16.15 Дог-шоу "Я і мой сабака". 16.55 "Паліцэйская акадэмія". 18.35 Герой дня без гальштука.
19.10 Камедыя "Высокі бландзін у чорным чаравіку". 21.50 Фільм "Кола асуджаных".
23.55 Фільм "Кветка тысяча і адной ночы".

СТБ

6.30 Музканал
7.00 "Фантастычная чацвёрка".
7.30 "Казкі джунгляў".
8.00 "Сімпсаны".
8.30 "Свет спорту вачамі "Жылет". 9.00 "Манітор". Навіны з Інтэрнэта.
9.20 Камедыя "Тры жанчыны і мужчына".
11.15 "Экзотыка".
11.30 "Не от мира сего". Дак. фільм. 1—2-я серыі.
12.30, 19.30 Навіны "СТБ-24 гадзіны".
12.45 "Анатомія зла". Гісторыя аднаго злачынства.
13.15 Драма "Белы Бім Чорнае Вуха". 1-я серыя.
15.15 "Фантастычная чацвёрка". Мультсерыял.
15.45 "Казкі джунгляў".
16.15 "Без касметыкі". Праграма для жанчын.
16.45 "Прывітанне, доктар".
17.15 Баявік "У вышуку".
19.45 "Гадзіна пік".
20.30 "Яе звалі Нікіта".
21.30 Крымінальная драма "Час забіваць".
0.15 Начны музканал.

НЯДЗЕЛЯ, 6 МАЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.00 "І вечны будзе май". Дак. фільм.
7.20 "Жулі Ляско".
9.00, 15.00 Навіны.
9.10 "Новыя прыгоды гномаў". 9.35 "Кувалда".
10.05 "Усё нармальна, мама!".
10.30 Прэм'ер-парад.
11.00 Вялікае снеданне.
11.30 Арсенал.
12.00 "Спяваем з аркестрам". Фестываль беларускай дзіцячай песні.
12.30 "24-ы фестываль цыркаў у Монтэ-Карла".
13.25 "Жамчужыны акіяна". 14.20 "І іншыя афіцыйныя асобы".
14.30 25-ы кадр. 15.15 "Сустрэча ў Траецкім".
15.40 Крымінальнае дасье.
16.15 "Яны змагаліся за Радзіму". Маст. фільм. 1-я і 2-я серыі.
18.50 Планета "АРТ".
19.20 Тэленавігатар.
19.40 Тэлебарометр.
20.00 Рэзананс.
20.50 Спорт-кур'ер.
21.05 Маст. фільм "Жыццё і больш нічога".
23.25 "Новая калекцыя". Канскі кінафестываль у чаканні адкрыцця.
23.50 Футбол. Чэмпіянат Беларусі. "Славія" (Мазыр) — "Тарпеда-МАЗ" (Мінск).

ГРТ

6.45 Слова пастыра.
7.00, 9.00, 14.00, 17.00, 21.45 Навіны.
7.10 Служу Расіі!
7.40 "Дысней-клуб".
8.05 Ранішняя зорка.
9.10 "Бесталковыя нататкі". 9.30 Пакуль усе дома.
10.10 КВЗ-2001.
12.25 Клуб падарожнікаў.
13.05 "Эх, Сямёнаўна".
13.45 Скарбы Крамля.
14.10 "Кітайскі гарадавы".
15.05 "Дысней-клуб".
15.35 Разумніцы і разумнікі.
16.00 Жывая прырода.
17.20 Меладрама "Прынцэса на бабах".
19.35 Баявік "Уцёкі".
22.10 "На футболе".
22.50 Фільм "Танк "Клім Варашылаў-2".

РАСІЯ

6.30 Камедыя "Чарнаморачка".
7.45 Прагноз надвор'я.
7.50 Рускае лата.
8.40 "ТБ Бінга шоу".
9.35 Добрай раніцы, краіна.
10.05 Аншлаг.
11.00 "Гарадок".
11.30 Чэмпіянат Расіі па мастацкай гімнастыцы. Каманднае першынство.
12.10 Парламенцкая гадзіна. 13.00 Весткі.
13.20 Дыялогі пра жывёлу.
14.20 Вакол свету.
15.25 "Два раялі".
16.25 Сам сабе рэжысёр.
17.00 "Люстэрка".
17.55 ТБ Бінга-навіны.
18.00 Камедыя "Неверагодныя прыгоды італьянцаў у Расіі".
20.05 Меладрама "Прыжагуня-2: уцёкшая нявеста".
22.20 Баявік "Асноўны padазраваемы".
0.15 Чэмпіянат Расіі па мастацкай гімнастыцы. Фінал. Шматбор'е.

КУЛЬТУРА

9.05 "Я купіў тату". Маст. фільм.
10.25 Мультфільмы.
11.00 "Львы". Дак. фільм.
11.55 Бабуліны рэцэпты.
12.10 Графаман.
12.35 "Мой Эрмітаж".
13.00 Ток-шоу "Наўздагад". Сяргей Ніканенка.
13.30, 21.00 Навіны культуры. 13.45 Тэатральны летапіс XX стагоддзя.
14.25 "Маклінток". Маст. фільм. Частка 2-я.
15.35 Тым часам.
16.00 Новая тэатральная гасціная. 16.55, 18.50 Опера "Дон Карлас".
18.30 Вячэрняя казка.
18.40 Мультсерыял "Ох ужо гэтыя дзеткі".
21.20 Асабістыя ўспаміны пра вялікае жыццё.
21.25 "Са столі".
21.50 "Пакінуты багаж". Маст. фільм.

НТБ

7.00, 9.00, 15.00, 18.00 Сёння.
7.15 "Закон джунгляў".
7.45 "О, шчаслівчык!".
8.25 "Сем дзён з рускай прыгажуняй: нядзеля".
9.15 Камедыя "Заставайцеся з намі".
11.25 Менты ў Крамлі. 5 гадоў разам. 13.45 Дак. фільм "Руская Палесціна".
15.35 Падарожжы натураліста. 16.10 Вялікія бацькі.
16.50 "Паліцэйская акадэмія".
18.35 Камедыя "Вяртанне высокага бландзіна".
20.25 Лялькі.
20.45 Крымінальны фільм "Варашылаўскі стралок".
22.45 "Футбольны клуб".
23.25 Камедыя "Усё, што вы хацелі ведаць пра секс, але баяліся спытаць".

СТБ

6.30 Музканал.
7.00 "Фантастычная чацвёрка".
7.30 "Казкі джунгляў".
8.00 "Гадзіна пік".
9.00 "Манітор".
9.20 Футбол. Англійская прэм'ер-ліга.
11.15 "Кірава, 17".
11.30 "Яе звалі Нікіта".
12.30 Навіны "СТБ-24 гадзіны". 12.45 "Прывітанне, доктар".
13.15 Драма "Белы Бім Чорнае Вуха", 2-я серыя.
15.15 "Фантастычная чацвёрка".
15.45 "Казкі джунгляў".
16.15 Інфармацыйна-аналітычная праграма "Як жывяцё?". 16.45 "Клуб "Белы папугай".
17.15 Трылер "Смяротная гульня".
19.30 Інфармацыйная праграма "168 гадзін Мінска".
20.30 "Сакрэтныя матэрыялы". 21.30 Баявік "Настрадамус-2000".
23.30 Камедыя "Вар'яцкі Сесіл".
1.30 Начны музканал.

Удакладненне ў праграме ўступных экзаменаў па матэматыцы ў ССНУ на аснове базавай адукацыі

У праграме ўступных экзаменаў па матэматыцы ў сярэднія спецыяльныя навучальныя ўстановы на аснове базавай адукацыі, надрукаванай у **"Даведніку для паступаючых у ССНУ у 2001 годзе"** (Мн. "Вышэйшая школа", 2001 г.) на стар. 38, а таксама ў часопісе **"Матэматыка: праблемы выкладання"** (№ 1, 2001 г.) на стар. 41 дапушчана памылка. Абзац, адзначаны зорачкай, які пачынаецца са слоў "Квадратны корань", трэба чытаць у наступнай рэдакцыі: **"*Квадратны корань. Арыфметычны квадратны корань. Арыфметычны квадратны корань са здабытку, дзелі і са ступені. Тоеснасць $\sqrt{a^2} = |a|$."**

Выконваючы абавязкі галоўнага рэдактара Пётр ЮДО

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
Рэгістрацыйны нумар 370.
ДЗЯРЖАЎНАЕ ПРАДПРЫЕМСТВА "ДОМ ПРЭСЫ". 22 00 13, МІНСК, вул. Б.ХМЯЛЬНІЦКАГА, 10-а

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; намеснікаў галоўнага рэдактара — 36-40-63; бухгалтэрыі — 36-53-22; рэкламы — 36-40-63; аддзелаў: школ, адукацыйных інавацый - 36-43-62, праблем выхавання, навукі - 36-43-71, 36-90-63; інфармацыі - 36-41-55; ВНУ і тэхнікумаў - 36-44-25; прафтэхадукацыі, пісьмаў і сацыяльных праблем - 36-44-25; культуры - 36-41-55.

Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць сваё прозвішча, поўнасцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім выдадзены пашпарт), асноўнае месца работы, зваротны адрас, нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.

Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.

Аб'явы могуць друкавацца не толькі на дзяржаўнай, але і на замежных мовах.

Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўвае пункт гледжання рэдакцыі.

Адказны дзяжурны Ала ШАЎЦОВА.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку", 220041, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Замова №2297
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 27.4.2001 г. у 18.10
Наклад 30.000 паасобнікаў.